

สถาบันพัฒนาวิชาการปทุมราช
PANYARACHON DEVELOPMENT INSTITUTE

วารสารพัฒนศึกษาศาสตร์ Journal of Development and Education Science

ISSN: XXXX-XXXX (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2568)
Vol.1 No.1 (January-April 2025)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2568)

Vol.1 No.1 (January–April 2025)

โดย

สถาบันพัฒนวิชาการปัญญาภา
Panyapa Academic Development Institute

วารสารพัฒนศึกษาศาสตร์

Journal of Development and Education Science

ISSN: XXXX-XXXX (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2568)

Vol.1 No.1 (January–April 2025)

เจ้าของ สถาบันพัฒนาวิชาการปัญญาภา

บรรณาธิการ รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

กองบรรณาธิการ

1.รองศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พิมพวง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2.รองศาสตราจารย์ ดร.พุทธรักษ์ ปรานอก	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
3.รองศาสตราจารย์ ดร.กัตัญญา แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
4.รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
5.รองศาสตราจารย์ ดร.วรกฤต เตือนช้าง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6.ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมเจตน์ ผิวทองงาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
7.ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
8.ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานิตย์ โศกค้อ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

วารสารพัฒนศึกษาศาสตร์ ดำเนินการโดยหน่วยงานเอกชน คือ สถาบันพัฒนาวิชาการปัญญาภา เริ่มต้นดำเนินการในเดือนมกราคม 2568 เป็นวารสารสาขาสังคมศาสตร์ (Social Sciences) ที่เน้นรับบทความด้านการพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษา ภาษาศาสตร์ ไทยคดีศึกษา ศาสนา ปรัชญา ศิลปวัฒนธรรม และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วัตถุประสงค์

วารสารพัฒนศึกษาศาสตร์มีวัตถุประสงค์เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิชาการของคณาจารย์ นักศึกษาระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา นักวิจัย และผู้สนใจทั่วไปที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย การศึกษาค้นคว้าเรียบเรียงอย่างเป็นระบบในรูปแบบบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือ

วารสารพัฒนศึกษาศาสตร์เป็นวารสารสาขาสังคมศาสตร์ (Social Sciences) ที่เน้นรับบทความด้านต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษา ภาษาศาสตร์ ไทยคดีศึกษา คติชนวิทยา ศาสนาปรัชญา ศิลปวัฒนธรรม และ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ประเภทของบทความที่รับตีพิมพ์

- 1.บทความวิจัย (Research article)
- 2.บทความวิชาการ (Academic article)
- 3.บทวิจารณ์หนังสือ (Book review)

กำหนดตีพิมพ์เผยแพร่: ปีละ 3 ฉบับ ได้แก่

- ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-เมษายน
- ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม-สิงหาคม
- ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน-ธันวาคม

ภาษาที่รับตีพิมพ์: ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กระบวนการพิจารณาบทความ:

ทุกบทความที่ส่งเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์จะได้รับการตรวจสอบความถูกต้องและประเมินคุณภาพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewer) อย่างน้อย 2 คน (หรือ 3 คนตามบริบทเป้าหมายการส่งบทความของผู้ นิพนธ์บทความ) โดยปกปิดข้อมูลของทั้งสองฝ่าย (Double Blinded)

สำนักงานกองบรรณาธิการ

สถาบันพัฒนาวิชาการปัญญาภา 149/16 หมู่ 6 ตำบลขามใหญ่
อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี 34000 โทร. 0986591665
จดหมายอิเล็กทรอนิกส์: rattana.prof@gmail.com

วันที่ตีพิมพ์เผยแพร่: เมษายน 2568

หมายเหตุ :

ข้อเขียนหรือบทความใด ๆ ที่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารนี้ถือเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้นิพนธ์บทความ กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย และไม่มีข้อผูกพันโดยประการทั้งปวง

บทบรรณาธิการ

สถาบันพัฒนาวิชาการปัญญา ได้ดำเนินการจัดทำวารสารวิชาการชื่อว่า “วารสารพัฒนศึกษาศาสตร์” ซึ่งหมายถึงวารสารแห่งศาสตร์การพัฒนาและศาสตร์การศึกษา (Journal of Development and Education Science) รับผิดชอบเผยแพร่บทความสาขาสังคมศาสตร์ (Social Sciences) เน้นรับบทความด้านต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษา ภาษาศาสตร์ ไทยคดีศึกษา คติชนวิทยา ศาสนาปรัชญา ศิลปวัฒนธรรม และ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในฉบับปฐมฤกษ์นี้มีบทความตีพิมพ์เผยแพร่ทั้งสิ้น 5 บทความ ได้แก่ 1) การเหย้า : คุณค่าและความสำคัญของพิธีกรรมความเชื่อในการรักษาโรคของชาวภูไท 2) พุทธกสิกรรมธรรมชาติกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษากรณีศึกษาศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ 3) การคบบัณฑิตกับการพัฒนาตนเอง 4) การพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล และ 5) การพัฒนาแบบฝึกทักษะ ร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี ราชอาณาจักรอยุธยา ราชอาณาจักรล้านช้าง และ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้สนับสนุนบทความทุกท่านที่กรุณาให้ความไว้วางใจในการส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารพัฒนศึกษาศาสตร์ และขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ทำหน้าที่พิชิตพิจารณาถ้อยแถลงบทความและ ขอขอบคุณข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินการจากผู้อ่านและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ซึ่งกองบรรณาธิการจะนำไปปรับปรุงพัฒนาทั้งด้านการบริหารจัดการและด้านคุณภาพของบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ เพื่อให้วารสารได้รับการรับรองมาตรฐานในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร. รัตนะ ปัญญาภา

บรรณาธิการ

สารบัญ | Contents

ลำดับที่	บทความ	หน้า
1	การเหย้า : คุณค่าและความสำคัญของพิธีกรรมความเชื่อในการรักษาโรคของชาวภูไท พระณัฐวุฒิ พันทะลี, พระมหาพงศ์ทราทิพย์ สุชีโร, พระครูวินัยธรรุฒิไกร อภิรฤโข, พระมหาชัชวาลย์ จารย์คุณ, อานันท์ กรมน้อย, และ นัยน์ปพร สุภา	1
2	พุทธกสิกรรมธรรมชาติกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษากรณีศึกษาศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ วันชัย ชูศรีสุข และ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม	14
3	การคบบัณฑิตกับการพัฒนาตนเอง กรภัทร์ กัลยาบุตร และ มานิตย์ อรรคชาติ	26
4	การพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล วุฒินันท์ หมูไพบูลย์	36
5	การพัฒนาแบบฝึกทักษะ ร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ วรัทภาพ บุญฤกษ์นิโชติ	47

การเหยา : คุณค่าและความสำคัญของพิธีกรรมความเชื่อ ในการรักษาโรคของชาวภูไท

พระณัฐวุฒิ พันทะลี^{1*}, พระมหาพงศ์ทราทิศย์ สุธีโร², พระครูวินัยธรรุฒิกโร อภิรฤโข³,
พระมหาชัชวาลย์ จารยคุณ⁴, อานันท์ กรมน้อย⁵, นัยนปพร สุภา⁶

¹⁻⁶มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, จดหมายอิเล็กทรอนิกส์: pantalee200134go@gmail.com

ข้อมูลบทความ

บทความวิชาการ

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมการเหยาเพื่อรักษาโรคของชนภูไท ผลการศึกษาพบว่า ชาวภูไทมีความเชื่อว่าหมอเหยารักษาผี หมอแผนปัจจุบันรักษาโรค พิธีกรรมการเหยา เป็นความเชื่อในการรักษาโรคอย่างหนึ่งในชุมชนภูไทที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ อันสืบเนื่องมาจากความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือผี ซึ่งเป็นการทำพิธีเพื่อติดต่อกันระหว่างผีกับคน ให้ผีมาช่วยเหลือแก้ปัญหาความเดือดร้อนโดยเฉพาะการเจ็บไข้ได้ป่วย โดยใช้บทกลอนและทำนองลำ ซึ่งมีแคนประกอบการให้จังหวะ ผู้ทำหน้าที่สื่อสาร คือ หมอเหยา การเหยาแต่ละครั้งจะมีเครื่องคายประกอบพิธีกรรมของการเหยา ถือว่าเป็นวิธีการบำบัดรักษาผู้ป่วยแบบพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่รักษาการเจ็บป่วยของชาวบ้าน อันเนื่องจากการละเมิดหรือสร้างความไม่พอใจต่อผี ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีที่มีอำนาจมากระทำให้เจ็บป่วย เมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือประสบภัยทางธรรมชาติ ก็เชื่อว่าจะเกิดจากการละเมิดต่อผี จึงต้องมีการทำพิธีกรรมบวงสรวง กราบไหว้บูชา เช่น ไห้ว เพื่อให้ผีมาช่วยบำบัดความเดือดร้อนและเชื่อว่าผีจะช่วยคลายความเจ็บป่วยได้ หมอเหยาจะร้องลำปลอบประโลมใจผู้ป่วยและมีการใช้กลอนลำต่าง ๆ ได้แก่ กลอนบอกกล่าว กลอนชี้หน้า กลอนให้กำลังใจ โดยมีเจตนาเพื่อบอกเล่าหรือให้ขวัญกำลังใจของผู้ป่วยกลับมา เพื่อที่จะได้หายจากอาการเจ็บป่วยเป็นปกติ และพิธีกรรมการเหยาเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนความเชื่อในการรักษาแบบพื้นบ้านของชุมชนคนภูไทจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ:

การเหยา; ความเชื่อ;

พิธีกรรม; คนภูไท

วันที่รับบทความ: 23 กุมภาพันธ์ 2568

วันที่แก้ไข: 23 เมษายน 2568

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 24 เมษายน 2568

Yao: The Value and Significance of the Healing Rituals of the Phu Thai People

PhraNatthawut Phanthali^{1*}, Phramahapongtharatid Sutteero²,
PhrakruwinaidhornWuttikrai Abhirakkho³, Phramaha Chatchawan Jankhoon⁴,
Anan Komnot⁵, Naipraporn Supa⁶

¹⁻⁶Mahamakut Buddhist University, Thailand

* Corresponding author, E-mail: pantalee200134go@gmail.com

ARTICLE INFO

Academic Article

Keywords:
*Yao; Belief; Ritual;
Phu Thai people*

Received: 23 February 2025

Revised: 23 April 2025

Accepted: 24 April 2025

ABSTRACT

This academic article aims to study the beliefs in the Yao ritual to cure diseases of the Phu Thai people. The study revealed that the Phu Thai people believe that the Yao heals ghosts and that modern medicine heals diseases. The Yao ritual is a belief in healing in the Phu Thai community that has been passed down from ancestors. It stems from the original belief in worshipping ghosts, which is a ceremony to communicate between ghosts and people, so that ghosts will help solve problems, especially illnesses. It uses poetry and Lam melody, with a Khaen to provide rhythm. The communicator is the Yao doctor. Each Yao will have ritual offering tray (Khai) to accompany the Yao ritual. It is considered a traditional treatment method that treats illnesses of villagers due to violating or creating dissatisfaction with ghosts. Villagers believe that ghosts have the power to make them sick. When illnesses or natural disasters occur, they believe that it is caused by violating ghosts. Therefore, they must perform a ritual to worship, pay homage, and make offerings to the ghosts to help cure their suffering. They also believe that ghosts can help relieve their illnesses. The Yao doctor will sing Lam to comfort the patients and use various Lam verses, such as informative poems, guiding poems, and encouraging poems, with the intention of telling stories or giving encouragement to the patients so that they can recover from their illnesses and return to normal. This ritual reflects the cultural identity and spiritual healing practices of the Phu Thai community

บทนำ

ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์แล้ว เมื่อมนุษย์หาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้ จึงเกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบันดาลให้เป็นไปและสิ่งนั้นจะต้องมีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถที่จะบอกได้ว่าอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นคืออะไร จึงมีจินตนาการขึ้นตามความรู้สึกของตนเองว่าสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ คือ ภูต ผี ปีศาจ วิญญาณ เทวดา นางไม้ เป็นต้น (दनัย ไชโยธา, 2535) ซึ่งความเชื่อนี้เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ ความเชื่อสิ่งที่เหนือธรรมชาติย่อมมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ คือ เชื่อในพลังอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในชีวิตมนุษย์ทั้งหลาย (พระสุทศวัฒน์ จรณเมธี, 2564) เมื่อมีความเชื่อว่ามีสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงเกิดการจัดพิธีกรรม คือ การแสดงออกอย่างมีแบบแผนอันเป็นสัญลักษณ์แทนความเชื่อ พิธีกรรมนั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญในชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เป็นกิจกรรมหลักที่สำคัญของชีวิตทางสังคม ทั้งนี้พิธีกรรมจะมีลักษณะสำคัญหลายประการ หากมองจากมิติต่าง ๆ เช่น พิธีกรรม คือ การลงมือกระทำ มิใช่เป็นเพียงการคิดคำนึง และมักเป็นการกระทำที่มีแบบแผนชัดเจน ประกอบด้วยขั้นตอนและกรรมวิธีที่กระทำซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนกลายเป็นความเคยชิน หากจะมีการเปลี่ยนแปลงก็มักเป็นไปอย่างเชื่องช้า นอกจากนี้พิธีกรรมยังเป็นการแสดงซึ่งสื่อให้เห็นถึงสถานะในการสื่อสาร เมื่อเป็นการแสดงพิธีกรรมย่อมเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตมนุษย์นั่นเอง (Rothenbuhler, E.W., 1998) โดยเฉพาะพิธีกรรมในสังคมของชาวไทยที่ให้ความสำคัญกับการรักษาโรคแบบพื้นบ้านหรือพิธีกรรมการเหยา ซึ่งเป็นพิธีการรักษาโรคแบบพื้นบ้านของชาวภูไท ถึงแม้ว่าความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการในการรักษาโรคแบบแผนปัจจุบันจะเข้ามามีอิทธิพลแล้วก็ตาม แต่ชาวภูไทก็ยังคงใช้บริการการรักษาโรคด้วย "วิธีการเหยา" ควบคู่ไปกับการรักษาโรคแบบแผนปัจจุบัน เพราะชาวภูไทมีความเชื่อว่า "หมอเหยารักษาผี หมอแผนปัจจุบันรักษาโรค" ชาวภูไทจะประหม่นและแยกแยะว่าอาการใดเป็นโรคที่เกิดจากผีกระทำและอาการใดเกิดจากโรคปกติ แล้วจึงจะประหม่นการรักษาตามอาการ เช่น ผู้ป่วยรายหนึ่งมีอาการปวดท้องและปวดหัวไปรักษากับหมอแผนปัจจุบันและหมอเหยา หลังจากรักษาด้วยวิธีการเหยาแล้วอาการปวดหัวหายไป ผู้ป่วยให้เหตุผลว่า "มันเหงามันซึม เหยาแล้วก็หายปวดท้อง ถ้ามันบ่หายเพราะว่ามันเป็นโรค" หมายความว่าอาการเจ็บป่วยมีทั้งปวดเมื่อยและปวดหัว ซึ่งเกิดจากการกระทำของผี เหยาแล้วก็หาย ชาวภูไทเชื่อว่าความเจ็บป่วยต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเกิดจากการกระทำของผี ซึ่งการรักษาโรคจึงต้องพึ่งพาผู้ที่สามารถติดต่อสื่อสารกับผีได้ เพื่อสอบถามสมมุติฐานของโรคและวิธีการรักษาโรค หมอเหยาจึงเป็นตัวกลางในการติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติ (สุรัชย์ ชินบุตร, 2553) คำว่า "เหยา" เป็นความเชื่อและพิธีกรรมหนึ่งในการรักษาสุขภาพของคนในชุมชนภูไทที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่สืบทอดมาจากความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือผี เป็นการทำให้พิธีกรรมเพื่อติดต่อระหว่างผีกับคน ซึ่งเป็นพิธีกรรมการเรียกขวัญผู้ป่วย (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2529) ในปัจจุบันสังคมสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ภูมิปัญญาในพิธีกรรมการเหยาทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างหมอเหยากับชุมชนและเชื่อมโยงกันในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านสภาพแวดล้อม ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ด้านการส่งเสริม และด้านความเชื่อ

จากอดีตถึงปัจจุบันหมอเหยายังคงเป็นที่พึ่งของคนในชุมชน ในอดีตพิธีการเหยาไม่เพียงแต่จะเป็นการรักษาแบบเฝ้ายารักษาคนป่วยตั้งแต่เกิดจนถึงตายเท่านั้น แต่ยังเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชน โดยมีจุดประสงค์เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยทางจิต จัดเป็นกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ป่วย (ทรงคุณ จันทจร, 2540) ปัจจุบันมีหมอเหยาเหลืออยู่ไม่กี่คนและชุมชนยังไม่ค่อยเห็นคุณค่า โดยเฉพาะเยาวชนที่ยังไม่ค่อยให้ความสำคัญหรือเป็นที่รู้จักของคนรุ่นใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย (รัชนิกร ไวกล้ำ, 2562 : 53-68) ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าถ้าหากคนในชุมชนยังไม่เห็นถึงความสำคัญและไม่เห็นคุณค่าภูมิปัญญาของบรรพบุรุษประเพณีการเหยาก็อาจจะไม่มีให้เห็นและวัฒนธรรมประเพณีของชาวภูไทจากอดีตถึงปัจจุบันที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่นก็จะหายสาบสูญไป ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงจะนำเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของการเหยา เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ทราบถึงข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคม ประเทศชาติสืบไป

แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมการเหยา

พิธีกรรมการเหยา เป็นความเชื่อและพิธีกรรมในการรักษาสุขภาพของคนในชุมชนภูไทที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพกาลอันสืบเนื่องมาจากความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือผี เป็นการทำพิธีเพื่อติดต่อระหว่างผีกับคน ให้ผีช่วยเหลือแก้ปัญหาความเดือดร้อนโดยเฉพาะการเจ็บไข้ได้ป่วย พบในพื้นที่แถบภาคอีสานของประเทศไทย โดยจะนิยมทำในแถบชุมชนภูไทในจังหวัดกาฬสินธุ์, จังหวัดนครพนม, จังหวัดมุกดาหาร, จังหวัดสกลนคร พิธีกรรมนี้เป็นการเสี่ยงทาย เมื่อมีการเจ็บป่วยในครอบครัว โดยการเจ็บป่วยนี้จะเชื่อว่าเป็นการกระทำของผี จึงต้องทำการเหยาเพื่อแก้ผีและเพื่อจะได้ทราบว่าผีต้องการอะไรหรือผู้เจ็บป่วยทำผิดผีอะไร จะได้หาวิธีแก้ไข เชื่อว่าหากแก้ผีแล้ว อาการเจ็บป่วยจะหายเป็นปกติได้

พิธีกรรมเหยาเป็นการติดต่อสื่อสารกันระหว่างมนุษย์กับวิญญาณโดยใช้บทกลอนและทำนองลำมีแคน ประกอบการให้จังหวะ ผู้ทำหน้าที่สื่อสาร คือ หมอเหยา การเหยาแต่ละครั้งจะมีเครื่องคายประกอบพิธีกรรมเหยาถือว่าเป็นวิธีการบำบัดรักษาพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่รักษาอาการเจ็บป่วยของชาวบ้าน อันเนื่องจากการละเมิดหรือสร้างความไม่พอใจต่อผี ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีมีอำนาจ ความรู้สึก อารมณ์ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือประสบภัยธรรมชาติ ก็จะเชื่อว่าเป็นเกิดจากการละเมิดต่อผี จึงต้องมีการทำพิธีบวงสรวง กราบไหว้ บูชา เพื่อให้ผีมาช่วยบำบัดปัญหาความเดือดร้อนและเชื่อว่าผีจะดลบันดาลให้เป็นไปตามความต้องการได้ หมอเหยาจะใช้บทกลอนลำลอบประโลมใจมากที่สุดและมีการใช้กลอนลำต่าง ๆ ได้แก่ การบอกกล่าว การชี้นำ การผูกมัด การแสดงความรู้สึก และการแถลงการณ์ โดยมีเจตนาเพื่อบอกเล่าหรือขอร้องให้ขวัญกำลังใจของผู้ป่วยกลับมาเข้าร่างกาย เพื่อจะได้หายเป็นปกติ การเหยาเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนความเชื่อในการรักษาแบบพื้นบ้านและผู้ป่วยที่หายจากการเจ็บป่วยจะฝากตัวเป็นลูกศิษย์และรับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เป็นหมอเหยาคนต่อไป (อลงกรณ์ อิทธิผล, 2558)

"การเหยา" เป็นความเชื่อและพิธีกรรมหนึ่งในการรักษาสุขภาพของคนในชุมชนภูไทที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพกาลอันสืบเนื่องมาจากความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือผี เป็นการทำพิธีเพื่อติดต่อระหว่างผีกับคนให้ผีช่วยเหลือแก้ปัญหาความเดือดร้อน โดยเฉพาะการเจ็บไข้ได้ป่วย มูลเหตุที่ต้องมีการเหยามาจากสภาพสังคมดั้งเดิมของชาวภูไทที่ไม่มีสถานพยาบาลรับรองความเจ็บป่วย ก่อให้เกิดความจำเป็นที่ชาวภูไทต้องดิ้นรนหาที่พึ่งยามเจ็บไข้ได้ป่วย ส่วนใหญ่นั้นใช้สมุนไพรพื้นบ้านที่มีในท้องถิ่นในการรักษาและดูแลสุขภาพ ในอดีตการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ จำเป็นต้องอาศัยผีเป็นผู้วินิจฉัยโรคบอกวิธีการรักษา แม้ในปัจจุบันมีการแพทย์แผนใหม่ที่สามารถวินิจฉัยโรคได้ถูกต้อง แต่โรคบางโรคหรืออาการบางอย่างรักษาไม่หาย ผู้ป่วยที่ไม่มีที่พึ่งจึงจำเป็นต้องพึ่งพิธีกรรม อย่างน้อยจะทำให้จิตใจของผู้ป่วยดีขึ้น จึงจัดเป็นพิธีกรรมที่สร้างขวัญและกำลังใจกับผู้ป่วยเป็นหลัก เมื่อผู้ป่วยอยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิตหรือผู้ป่วยหายจากโรคและอาการเจ็บป่วยก็จะทำพิธีการเหยา ผู้ที่ทำพิธีการเหยาเรียกว่า หมอเหยา เป็นผู้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษโดยปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ เป็นหมอเหยามาก่อนลูกก็จะสืบทอดการเป็นหมอเหยา แต่ในปัจจุบันนี้การสืบทอดการเป็นหมอเหยานั้นได้เลื่อนหายไปจากสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทไปแล้ว ยังเหลือแต่หมอเหยาที่เป็นผู้อาวุโสของชุมชนเท่านั้น และการประกอบพิธีกรรมเหยายังคงเหลือให้เห็นเพียงแต่บางชุมชนเท่านั้น เนื่องจากสังคมสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างของชาวภูไท ทั้งนี้การเหยาเป็นการติดต่อสื่อสารของมนุษย์และวิญญาณ ซึ่งการติดต่อสื่อสารจะใช้ท่วงทำนองของดนตรีหรือที่ชาวภูไทเรียกว่า กลอนลำ (หมอลำ) มีเครื่องดนตรีประเภทแคนประกอบการให้จังหวะ วิธีการติดต่อสื่อสาร กลอนลำและทำนอง เรียกว่า "การเหยา"

หมอเหยาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ผีเชื่อเป็นผู้เลือกเพราะผู้หญิงส่วนใหญ่ปฏิบัติต่อบรรพบุรุษดี สม่่าเสมอ หมอเหยาเป็นได้ 2 วิธี วิธีที่หนึ่ง คือ ให้คนที่เป้นหมอเหยา ซึ่งจะเป็นหมอเทียมหรือผีเชื่อมาครอบมาเทียม (คือมาถ่ายทอดให้) อีกวิธีหนึ่ง คือ การที่มีผีเชื่อ (คือคนที่มีเชื้อสายหมอเหยาเมื่อตายไปก็จะตกทอดแก่ทายาทที่เรียกว่าผีเชื่อ) เข้ามาอยู่กับหมอเหยาก็จะถ่ายทอดให้ลูกหลานต่อไปโดยผีเชื่อแค่เป็นผู้เลือกเอง การที่จะเป็นหมอเหยาต้องมีคุณสมบัติที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ต้องเป็นคนดี มีคุณธรรมสูง มีสังขารไม่กินของดิบ หมอเหยาจะใช้ดอกจำปีไว้ม้วนผมของตัวเอง ในแต่ละปีจะมีการเลี้ยงผี ประจำหมู่บ้านทุก ๆ ปี คือ การที่ไม่เอาหลาย ๆ คนมาอยู่รวมกัน เลี้ยงผีหมอด้วยเหล้า ไก่ เป็ด เช่นไหว้เมื่อผีหมอเข้ามาเยี่ยมก็จะมี การพอนใส่ดนตรีประกอบด้วยแคน ผีหมอจะมีอาวุธในการประกอบพิธีการเหยา

สมพงษ์ ผิวละมุล (2566) หมอเหยารุ่นใหม่บอกว่าหมอเหยาเป็นภาษาภูไท หมายถึง ผู้ทำพิธีรักษาผู้ป่วยด้วยโรคภัยต่าง ๆ โดยการติดต่อสื่อสารกับดวงวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูมิภาคอื่นอาจมีชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น หมอธรรม หมอทรง หมอลำผีฟ้า หมอผีเถน หมอผีไห่ อาจแตกต่างกันในเรื่องของเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธี ทั้งนี้หมอเหยาเป็นการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บทั่วไป หรืออาจเรียกได้ว่าการแพทย์อีกทางเลือกหนึ่งของผู้เจ็บไข้ได้ป่วย หรือถูกโรคภัยเบียดเบียนเคยเข้ารับการรักษาจากการแพทย์แผนไทยและแผนปัจจุบันไม่หาย แต่หลังจากเข้ารับการรักษาจากหมอเหยาอาการดีขึ้น และหายเป็นปกติกรณีการมารักษากับหมอเหยา ซึ่งมีเครื่องเช่นไหว้ประกอบด้วย ข้าวสาร ไข่ไก่ต้มสุก อาหารหวานคาวพื้นบ้านและสุราขาว โดยมีการนำศาสตราวุธ เช่น มีด ดาบ ง้าว ตะขอ ธนู มาใช้ในพิธีและมีการนำเครื่องดนตรีพื้นบ้าน

เช่น พิณ แคน ฉิ่ง ปี่ภูไท ทำจังหวะและออกเสียงร้องลำณะประกอบพิธี เพื่อให้คนป่วยมีกำลังใจ ฮึกเหิม หายป่วยนั้น เป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น เพราะสิ่งสำคัญคือเป็นวิธีการการรักษาแก้เคราะห์แก้กรรมกับผีจริง ๆ โดยมีหมอเหยาเป็นสื่อกลางระหว่างผีกับอาการเจ็บไข้ได้ป่วยโดยตรง

สรุป พิธีกรรมการเหยา คือ เป็นความเชื่อในการรักษาโรคของผู้ป่วยในชุมชนภูไทที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นการติดต่อสื่อสารกันระหว่างหมอเหยากับผี การเหยาจะใช้บทกลอนและทำนองลำมีแคนประกอบการให้จังหวะ เป็นการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และเป็นพิธีกรรมที่สร้างขวัญและกำลังใจกับผู้ป่วย

ภาพที่ 1 พิธีกรรมการเหยาของคนภูไท
ที่มา : เพลง Let's Go : Thailand (2567)

ความสำคัญของพิธีกรรมการเหยา

ความสำคัญของพิธีกรรมการเหยาเป็นการรักษาโรคภัยไข้เจ็บจำเป็นต้องอาศัยผีเป็นผู้วินิจฉัยโรคบอกวิธีการรักษา ในปัจจุบันแม้มีการแพทย์แผนใหม่ที่สามารถวินิจฉัยโรคได้ถูกต้อง แต่โรคบางโรคหรืออาการบางอย่างรักษาไม่หาย ผู้ป่วยที่ไม่มีที่พึ่งจึงจำเป็นต้องพึ่งพิธีกรรม อย่างน้อยจะทำให้จิตใจผู้ป่วยดีขึ้น จึงจัดเป็นพิธีกรรมที่สร้างขวัญและกำลังใจกับผู้ป่วยเป็นหลัก เมื่อผู้ป่วยอยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิตหรือผู้ป่วยหายจากโรคและอาการเจ็บป่วยก็จะทำพิธีการเหยา และได้แบ่งประเภทของการเหยาได้ดังนี้

1. การเหยาเพื่อคุ้มผีออก เนื่องจากผู้ป่วยมีความเชื่อว่าการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากการกระทำของผีหรือวิญญาณทำให้เกิดการเจ็บป่วย ซึ่งจะต้องมีการเสี่ยงทายจากหมอเหยาทำพิธีคุ้มผีออกจากการร้ายรำของหมอเหยาประกอบกับดนตรีที่ใช้แคนเป็นเครื่องดนตรี

2. เหยาเพื่อให้ขวัญและกำลังใจ เหยาต่ออายุ เหยาเพื่อชีวิต เหยาแก้บน เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ครอบครัวญาติพี่น้อง วงศ์ตระกูล ในช่วงเทศกาลงานสำคัญ ๆ ของหมู่บ้านชุมชน หรือฤดูกาลทำการเกษตรกรรม เพื่อให้ได้ผลผลิตมีความอุดมสมบูรณ์ตามที่คาดหวัง

3. เหยยาเพื่อเลี้ยงผี เพื่อเลี้ยงขอบคุณผีบรรพบุรุษในรอบปี ซึ่งพิธีการเหยยาแบบนี้จะกระทำเพียงปีละครั้งเท่านั้นในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนมิถุนายนเท่านั้น เพื่อขอขมาและสักการะผีที่ช่วยปกป้องคุ้มครองชุมชนให้ปกติสุขไม่มีเรื่องอันใดที่ทำให้เกิดภัยพิบัติหรืออันตรายแก่ผู้คนในชุมชนภูไท

4. การเหยยาในงานบุญประจำปี ส่วนมากกระทำพิธีกรรมในงานบุญผะเหวดเท่านั้น โดยมีการเหยยาปีละครั้งเท่านั้นกระทำติดต่อกันทุก ๆ ปี ครบ 3 ปี แล้วจะเว้นช่วงของการประกอบพิธีเหยยาในงานบุญประจำปีนี้ 1 ปี แล้วจึงกลับมาทำพิธีกรรมอีกครั้งเวียนแบบนี้ไปเรื่อย ๆ (เกรียงไกร ผาสุตะ, 2561 : 284-315)

สรุป การเหยยามีความสำคัญหลายประการ คือ การเหยยาเพื่อคุมผีออก เหยยาเพื่อให้ขวัญและกำลังใจเหยยาต่ออายุ เหยยาเพื่อชีวิต เหยยาแก้บน เหยยาเพื่อเลี้ยงผี และการเหยยาในงานบุญประจำปี เป็นต้น

การเหยยาเพื่อเสริมสร้างขวัญกำลังใจทางจิตวิญญาณ

โลกทุกวันนี้ก้าวไกลด้วยภูมิปัญญาที่มนุษย์สามารถจะพิสูจน์สิ่งเหลือเชื่อหลายอย่างได้ด้วยหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ กระทั่งดวงจันทร์ที่คนเราเคยสร้างจินตนาการไกลไปหลายเรื่องราว เห็นภาพกระต่ายกับเต่า ตากับยายทำนาบนดวงจันทร์ บางกลุ่มชนก็มีความเชื่อถือศรัทธากราบไหว้พระจันทร์ไปแล้ว แต่ในทุกวันนี้หลายสิบปีมาแล้ว นักวิทยาศาสตร์กลับค้นคว้าหาวิธีเดินทางขึ้นไปเหยียบดวงจันทร์ได้สำเร็จ ถ่ายภาพกลับมาให้เห็นว่าดวงจันทร์ก็เป็นเพียงดาวดวงหนึ่ง เป็นดาวบริวารของโลกเราด้วยซ้ำ ดวงจันทร์มีแต่หินกับฝุ่นหนา ๆ ไม่มีน้ำ แล้วกระต่ายกับเต่าหรือยายกับตาจะไปทำนาอยู่บนนั้นได้อย่างไร แต่พอมาพูดถึงเรื่องราวความเจ็บไข้ได้ป่วยที่ผู้คนแต่เดิมไม่รู้สาเหตุ และจินตนาการไปให้ภูตผีปีศาจเป็นผู้กระทำ แม้นักวิทยาศาสตร์จะสามารถค้นพบที่มาของโรค กระทั่งเชื้อโรคนาตจิวย่างไวรัสแบคทีเรียแล้วก็ตาม แต่กระนั้นความเชื่อก็ยังเป็นความเชื่อในหลายกลุ่มชนของโลกใบเล็ก ๆ ของเรา เพราะแม้ว่าหลาย ๆ เรื่องราวจะพิสูจน์ได้ด้วยวิทยาศาสตร์แล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถขยายภาพให้เห็นชัดด้วยตา ความรอบรู้ สติปัญญา และจิตใจของผู้คน โดยเฉพาะในเรื่องของความป่วยไข้ที่เป็นเรื่องใกล้ตัวที่วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ก็ยังไม่อาจเอาชนะความเกิด แก่ เจ็บ ตายได้ อันเป็นธรรมดาของโลกได้ และพลังจิตหรือกำลังใจก็ยังคงมีความสำคัญ จนอาจสร้างปาฏิหาริย์ให้เกิดขึ้นได้ ดังนั้นการรักษาความป่วยไข้ด้วยพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่ออันเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละเผ่าพันธุ์ จึงยังคงดำรงความเชื่อถือนั้นอยู่ได้อย่างมั่นคง จึงต้องมีพิธีกรรมรักษาด้วยการบวงสรวงบูชา ขอขมาอ้อนวอนให้หายเจ็บป่วย แม้ปัจจุบันการแพทย์สมัยใหม่จะตอบคำถามความเจ็บป่วยและสามารถเยียวยาโรคได้ กระนั้นความเชื่อเหนือธรรมชาติก็ยังไม่เลือนหายไปง่าย ๆ บางโรคบางอาการที่เรื้อรังแพทย์ปัจจุบันรักษาไม่หาย ผู้คนก็ยังกลับมาพึ่งพิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และน่าแปลกที่บางครั้งโรคร้ายก็หายขาดจากการรักษาแบบบวงสรวงบนบานได้ พิธีกรรมการรักษาสำคัญ ๆ หลายอย่างด้วยวิธีเช่นว่านี้ ในที่สุดจึงอาจจะกลายมาเป็นพิธีกรรมประจำปีของหลายกลุ่มชนที่หากไม่ได้รับการปฏิบัติ ก็มีความเชื่อกันว่าจะทำให้ชุมชนนั้นอยู่ไม่เป็นสุขหรือเจ็บไข้ได้ป่วยไปพร้อม ๆ กัน

การเหยยาบรรเทาความป่วยไข้ การเหยยาหรือพิธีเหยยา เป็นพิธีกรรมการรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วยอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ทางอีสานหลายกลุ่มที่สืบทอดจนกลายมาเป็นประเพณีประจำปี โดยเฉพาะกลุ่มชาติ

พันธุ์ภูไท ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ในภาคอีสาน มีภูไทหลายกลุ่มหลายพวก เช่น ภูไทเมืองเรณูนครนครพนม ภูไทมุกดาหาร ภูไทสกลนคร ภูไทกาฬสินธุ์ เป็นต้น ชาวภูไทเหล่านี้ทุกกลุ่มต่างก็ยังคงใช้วิธีนี้เป็นส่วนหนึ่งในการดูแลสุขภาพของชาวชุมชนอย่างเปิดเผยและจัดให้เป็นพิธีกรรมทางวัฒนธรรมประจำปีอย่างชัดเจนไม่มีการปิดบังหรือซ่อนเร้นใด ๆ ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ต้องมีผู้นำที่เรียกว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ สำหรับผู้นำพิธีเหยานั้นเรียกว่า “หมอเหยา” เดิมทีเป็นการสืบทอดกันมาทางสายเลือด หมอเหยา ต้องมีปู่ย่าตาทวด พ่อหรือแม่เป็นหมอเหยามาก่อน แต่ทุกวันนี้แม้ประเพณีเหยาจะยังคงอยู่ แต่ก็มีมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคม เนื่องจากการแสวงหาผู้ที่สืบทอดเหยาจากสายเลือดที่เหมาะสมกลับเป็นสิ่งที่ยากยิ่งคงเหลือแต่หมอเหยาที่เป็นผู้อาวุโสของชุมชน ซึ่งพยายามจะรักษาประเพณีแต่โบราณไว้ไม่ต่างจากพิธีกรรมอื่น ๆ ที่ถูกความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ กลืนกินไป

พิธีกรรมส่วนใหญ่ของกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทมักจะมีบทเพลง ดนตรี เสียงขับลำนำ และการรำรำเข้ามาเกี่ยวข้อง การเหยาก็เช่นกันที่ต้องอาศัยการสื่อสารด้วยเสียงเพลง การขับลำนำ และเสียงดนตรี การเหยานี้มีแคนเป็นเครื่องดนตรีสำคัญประกอบการร้องกลอนลำในการติดต่อสื่อสารระหว่างหมอเหยากับผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กระบวนการเหล่านี้เองที่เรียกว่าการเหยา ซึ่งมีขั้นตอนรายละเอียดมากมาย อีกทั้งการเหยายังมีหลายรูปแบบ เช่น การเหยาเลี้ยงผี เพื่อขอบคุณผีบรรพบุรุษในรอบปี พิธีเช่นนี้จะกระทำเพียงปีละครั้งเท่านั้นในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนมิถุนายน เพื่อขอขมาและสักการะผีที่ช่วยปกป้องคุ้มครองชุมชนให้ปกติสุขไม่เกิดภัยพิบัติหรืออันตรายแก่ผู้คนในชุมชน และยังมีการเหยาในงานบุญประจำปี บุญผะเหวด โดยมีการเหยาปีละครั้งติดต่อกันทุก ๆ ปี พอครบสามปีจะเว้นช่วงของการประกอบพิธีเหยาในงานบุญประจำปีนี้ไปหนึ่งปี แล้วจึงกลับมาทำพิธีกรรมอีกครั้งเวียนแบบนี้ไปเรื่อย ๆ

การประกอบพิธีกรรมเหยา จะงดเว้นไม่ทำในวันพระข้างขึ้นและข้างแรม 8 ค่ำ กับ 15 ค่ำ จะประกอบพิธีการเหยาเฉพาะเวลาพลบค่ำหรือเวลาเย็นเป็นต้นไป ไม่นิยมกระทำพิธีในช่วงบ่าย เพราะชาวภูไทมีความเชื่อว่าช่วงเวลากลางวันเป็นเวลาในการเคลื่อนศพไปป่าช้า ไม่มีความเป็นสิริมงคล สถานที่ในการประกอบพิธีการเหยารักษาคนป่วยจะใช้บ้านของผู้ป่วยในการทำพิธี หรือถ้าเป็นการประกอบพิธีเหยาประจำปีของชุมชนก็จะใช้สถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน (จิตติมา ผลเสวก, 2567)

สรุป การเหยาเป็นพิธีกรรมการรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วยอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ทางอีสานหลายได้แก่ ภูไทนครพนม ภูไทมุกดาหาร ภูไทสกลนคร ภูไทกาฬสินธุ์ เป็นต้น ชาวภูไทยังคงใช้วิธีนี้ในการดูแลสุขภาพของชาวชุมชนภูไท พิธีกรรมการเหยาของชุมชนภูไทที่ต้องอาศัยการสื่อสารด้วยเสียงเพลง การขับลำนำ และเสียงดนตรี การเหยานี้มีแคนเป็นเครื่องดนตรีสำคัญประกอบการร้องกลอนลำในการติดต่อสื่อสารระหว่างหมอเหยากับผี พิธีกรรมนี้จะกระทำเพียงปีละครั้งเท่านั้นในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนมิถุนายน เพื่อขอขมาและสักการะผีที่ช่วยปกป้องคุ้มครองชุมชนให้ปกติสุขไม่เกิดภัยพิบัติหรืออันตรายแก่ผู้คนในชุมชน

ภาพที่ 2 การรำเพื่อเรียกขวัญผู้ป่วย
ที่มา : อดุล ตัณฑโกศัย และ อภินันท์ บัวหรรักดี (2567).

ขั้นตอนกระบวนการของการเหยา

การแต่งกายเหยา มี 2 ประเภท มีดังนี้

1) การแต่งกายเหยาน้อย การแต่งกายเหยาน้อยใช้สำหรับผู้ป่วยที่มีอาการไม่ค่อนหนัก เช่น การเหยา
มอเสียงทาย การเหยาหญิงตั้งครรภ์ การเหยาทำขวัญเด็กทารกร้องไห้ การเหยาควงสาวควงบัว เป็นต้น

2) การแต่งกายใหญ่ การแต่งกายใหญ่จะใช้ในกรณีเหยาขอฟ้าขอฝนและการเหยาในระยะสุดท้าย
การแต่งกายจะเหมือนคายน้อย แต่เพิ่มเงินเข้าไป 25 บาท (24 บาทจะใส่ไปในคายน้อย อีก 1 บาทจะใส่ในชั้น 5)
และนอกจากนี้ยังมีเครื่องประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ คือ แคนและหมอแคน มีคายน้อยสำหรับหมอ
แคนด้วย หมอแคนจะเชิญมาต่างหาก คือ ใครก็ได้สามารถเป่าแคนทำนองเหยาหรือลายลำภูไทได้

สำหรับเครื่องแต่งกายหมอเหยา พบว่า การแต่งกายในการทำพิธีนั้น ผู้ที่เป็นหมอเหยาจะต้องแต่งองค์
ทรงเครื่องเต็มที่ เครื่องแต่งกายหมอเหยา หมอเหยาจะพิธีพิถันในการแต่งกายมาก นิยมใส่ชุดภูไท เสื้อแขน
ยาว ซิ่นหมี่ไหมหมี่สบู่ ทำด้วยผ้าขาวม้าหรือผ้าสไบขิด ใส่ตุ้มหู มวยผมทัดดอกไม้ (ดอกลิ้นทมหรือดอก
มหาหงส์) ใส่กำไลแขน คนภูไทเรียกว่า การแต่งตัว หรือ เอ้อ อย่างเต็มที่

ขั้นตอนกระบวนการของการเหยามีดังนี้

- 1) จัดเครื่องคายน้อยและตั้งเครื่องคายน้อยสำหรับพิธีการเหยาแล้วนำมาวางต่อหน้าหมอเหยา
- 2) เตรียมเครื่องแต่งกายของหมอเหยาและหมอแคนให้เรียบร้อย
- 3) การบูชาครูและลำเชิญผีสิง เพื่อให้ผีมาเข้าทรงถามอาการเจ็บป่วยจากผี เมื่อผีเข้าทรงแล้วก็จะมีการ
การแต่งกายของหมอเหยา แล้วทำการเหยาไปตามทำนองของเสียงแคนประกอบการรำรำ

4) ทำการลำเหายโต้ตอบกันระหว่างผีและหมอเหาย เพื่อถามผีว่าต้องการอะไร จะได้แก้ไขอาการเจ็บป่วยได้อย่างไร จะใช้เครื่องเช่นสรวงอะไรบ้าง โดยให้ญาติผู้ป่วยเป็นล่ำมติดตามกับหมอเหาย เพื่อถามถึงสาเหตุและอาการเจ็บป่วย ดังนี้

4.1) หมอเหายตรวดจูกความเรียบร้อย ความถูกต้องของเครื่องคายที่ใช้ในการบูชาและเครื่องเช่นไหว้

4.2) หมอแคนเริ่มเป่าแคนให้จิงหวะประกอบกรเหาย

4.3) หมอเหายล่ำ (กลอนล่ำ) ร่ำกลอนเชิญผีมาถามสาเหตุของการเจ็บป่วย จะถามจนรู้อาการเจ็บป่วยว่าเกิดจากสาเหตุใด

4.4) ญาติผู้ป่วยมอบสุรขาวให้หมอเหายประมาณครึ่งขวด โดยหมอเหายจะต้องดื่มเหล่ำประมาณ 1 จอก แล้วหมอแคนดื่มอีก 1 จอก

4.5) การเชิญผีมาถามถึงสาเหตุความโกรธแค้น เพื่อให้ผีไม่ทำร้ายผู้ป่วย จะมีการเสี่ยงทายของหมอเหาย ดังนี้

1. เสี่ยงทายด้วยไข่ หมอเหายจะเอาข้าวสารโรยลงไข่ ถ้ามีข้าวสารติดอยู่บนไข่ เป็นจำนวนคี่แสดงว่าผู้ป่วยจะหายป่วย ถ้าข้าวสารติดอยู่จำนวนคู่แสดงว่าผีไม่ยอม หมอเหายจะต้องอ้อนวอนต่อไปอีก โดยผู้เข้าร่วมในพิธีจะช่วยกันพูดอ้อนวอนผีให้ยอม จากนั้นจะทำการเสี่ยงทายด้วยดาบ โดยเอาดาบปักลงไปในข้าวสารในจานหรือถ้วยบนถาดเครื่องคายถ้าดาดนั้นตั้งอยู่บนข้าวสารได้ แสดงว่าผีให้อภัยไม่โกรธแค้นหากดาบที่ปักลงบนข้าวสารล้มลง แสดงว่าผียังมีความโกรธแค้นผู้ป่วยอยู่ หมอเหายจะทำการอ้อนวอนอีกครั้งหนึ่งพร้อมญาติและผู้เข้าร่วมพิธี พร้อมทั้งเสี่ยงทายอีกครั้งหรืออ้อนวอนและเสี่ยงทายจนกว่าดาดนั้นจะตั้งอยู่บนถ้วยข้าวสารได้

2. เมื่อมั่นใจแล้วว่าผีให้อภัยหายโกรธแค้นแล้ว หมอเหายจะทำการเสี่ยงทายด้วยเมล็ดข้าวสารที่โรยลงบนฝ่ามือ 3 ครั้ง ซึ่งถ้าข้าวสารมีจำนวนคี่แสดงว่าผีนั้นหายโกรธแค้นแล้ว หากผียังมีความโกรธแค้นอยู่ก็จะทำการเสี่ยงทายไปเรื่อย ๆ หรือทำการตั้งดาดใหม่ จำนวน 1-2 ครั้ง เพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าผียกโทษให้และหายโกรธแค้นแล้ว ขั้นตอนนี้จะใช้เวลายาวนานพอสมควรเฉลี่ยประมาณ 30 นาทีขึ้นไป

3. เมื่อเสร็จพิธีแล้ว หมอเหายจะทักทายกับผู้ที่มาร่วมพิธีกรเหายและดื่มเหล่ำ เป็นการกินค่าคายหรือค่าเดินทางมาของผี หมอแคนจะหยุดเป่าแคน

4. หมอเหายจะถามถึงสิ่งที่ผีนั้นต้องการ โดยทำการเสี่ยงทายปักดาดลงบนข้าวสารอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้แน่ใจว่าผีคืนขวัญให้ผู้ป่วยแล้ว และจะทำการเสี่ยงทายโดยการนับเมล็ดข้าวสารในมือว่าเป็นจำนวนคี่หรือคู่ตามการเสี่ยงทาย ถ้าได้จำนวนคู่จะทำนายด้วยเมล็ดข้าวสารอีก 3 ครั้ง จนกระทั่งแน่ใจว่าผีให้อภัยแล้ว จากนั้นหมอเหายจะถามผีว่าต้องการเครื่องบวงสรวง เครื่องเช่นไหว้อะไรบ้าง

5. การส่งเครื่องสังเวยเช่นไหว้แก่ผี หมอเหายจะประกอบพิธีกรรมพร้อมการร่ำรำประกอบทำนองของแคน เพื่อให้แน่ใจว่าขวัญของผู้ป่วยกลับมาแล้ว พร้อมการเสี่ยงทายเมล็ดข้าวสารและปักดาดอีกครั้งจนแน่ใจและทำพิธีอำลาผี ขอให้ผีนั้นช่วยดูแลคนในหมู่บ้าน อย่าได้หนีไปไหน ซึ่งของสังเวยเช่นไหว้ส่วน

ใหญ่ประกอบด้วยกอบงูญที่ญาติผู้ป่วยจะต้องเตรียมสังเวยให้ผี บูหรี หมาก พลุ อย่างละ 1 คู่ พร้อมกับข้าวหวานที่เตรียมไว้เป็นข้าวเหนียวนึ่งสุกผสมกับน้ำตาล

6. หลังพิธีการเหยาผู้ป่วยจะต้องตั้งถาดเครื่องบวงสรวงเช่นไหว้ผีหรือถาดเครื่องคายไว้ที่บ้านประมาณ 7-10 วัน หรืออาจจะนานกว่านั้นจนกว่าผู้ป่วยจะหายเป็นปกติ หากผู้ป่วยยังไม่หายเป็นปกติญาติผู้ป่วยจะตามหมอเหยามาทำพิธีอีกครั้งหนึ่งเป็นรอบที่ 2 ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการเหมือนเดิมทุกประการจนกว่าผู้ป่วยจะหาย หากประกอบพิธีแล้วผู้ป่วยยังไม่หาย หมอเหยาจะทำพิธีกวาดสิ่งไม่ดีออกไป โดยให้ผู้ป่วยนอนหันหน้าไปทางทิศตะวันตกใช้ใบไม้จุ่มเหล้าหรือสุราขาวกวาดสิ่งไม่ดีออกไป แล้วเอาดาบกวาดสิ่งไม่ดีออกไปอีกรอบ

7. เมื่อครบรอบปีของการเหยา หมอเหยาจะถูกเชิญมาทำพิธีอีกครั้งหนึ่ง เพื่อต่ออายุหมอเหยาและขอขมาผี เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชุมชนคนไทยเอง สำหรับกลุ่มอาการเจ็บป่วยที่ใช้พิธีเหยาประกอบการรักษา ได้แก่ อาการปวดเมื่อยตามร่างกาย คือ ปวดขา ปวดท้อง ปวดศีรษะ อาการบวมตามร่างกาย อาการเกร็งกล้ามเนื้อ อาการเจ็บป่วยเกี่ยวกับกระดูกและข้อ เป็นต้น เด็กร้องไห้ผดปกติเป็นเวลานานหลายวัน ซึ่งชาวภูไท เรียกว่า ชาง คือ มีความผดปกติเป็นการสร้างขวัญให้แก่เด็ก งูกัด สัตว์มีพิษ แมลงกัดต่อย เป็นไข้ ปวดเมื่อย อ่อนเพลีย ไม่มีเรี่ยวแรง อาการป่วยที่หาสาเหตุไม่ได้ โดยมีความเชื่อจากสิ่งเหนือธรรมชาติทำให้เกิดการเจ็บป่วยอุบัติเหตุต่าง ๆ เมื่อผู้ป่วยกลับมาพักฟื้นที่บ้าน ญาติผู้ป่วยจะกระทำพิธีเหยาเพื่อเรียกขวัญและกำลังใจให้กับผู้ป่วย อาการเจ็บป่วยวาระสุดท้ายของชีวิต ได้แก่ มะเร็ง เอ็ดส์ เป็นต้น (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559)

สรุป ขั้นตอนกระบวนการของการเหยา ได้แก่ จัดเครื่องคาย เตรียมเครื่องแต่งกายของหมอเหยาและหมอแคน หมอแคนเริ่มเป่าแคนให้จังหวะประกอบการเหยา หมอเหยาลำเชิญผีลง ลำเหยาโต้ตอบกันระหว่างผีและหมอเหยา หมอเหยาเชิญผีมาถามถึงสาเหตุความโกรธแค้น และส่งเครื่องสังเวยเช่นไหว้แก่ผี หลังจากเสร็จพิธีการเหยาผู้ป่วยจะต้องตั้งถาดเครื่องบวงสรวงเช่นไหว้ผี

ภาพที่ 3 เครื่องคายพิธีกรรมการเหยา

ที่มา : ชายสามหยด (2560)

บทสรุป

สังคมของชาวไทยที่ให้ความสำคัญกับการรักษาโรคแบบพื้นบ้านหรือพิธีกรรมการเหยา ซึ่งเป็นพิธีการรักษาโรคแบบพื้นบ้านของชาวภูไท ถึงแม้ว่าความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการในการรักษาโรคแบบแผนปัจจุบันจะเข้ามามีอิทธิพลแล้วก็ตาม แต่ชาวภูไทก็ยังคงใช้บริการการรักษาโรคด้วย "วิธีการเหยา" ควบคู่ไปกับการรักษาโรคแผนปัจจุบัน เพราะชาวภูไทมีความเชื่อว่า "หมอเหยารักษาผี หมอแผนปัจจุบันรักษาโรค" ซึ่งการเหยาเป็นพิธีกรรมการรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วยอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ทางภาคอีสาน ได้แก่ ภูไทนครพนม ภูไทมุกดาหาร ภูไทสกลนคร ภูไทกาฬสินธุ์ เป็นต้น ชาวภูไทยังคงใช้วิธีนี้ในการดูแลสุขภาพของชาวชุมชนภูไท พิธีกรรมการเหยาของชุมชนภูไทที่ต้องอาศัยการสื่อสารด้วยคนกับวิญญาณ การขับไล่ผี และเสียงดนตรี การเหยานี้มีแคนเป็นเครื่องดนตรีสำคัญประกอบการร้องกลอนลำในการติดต่อสื่อสารระหว่างหมอเหยากับผี พิธีกรรมนี้จะกระทำเพียงปีละครั้งเท่านั้นในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนมิถุนายน เพื่อขอขมาและสักการะผีที่ช่วยปกป้องคุ้มครองชุมชนให้ปกติสุขไม่เกิดภัยพิบัติหรืออันตรายแก่ผู้คนในชุมชนภูไท โดยการจัดขั้นตอนกระบวนการของการเหยา ได้แก่ จัดเครื่องคาย เตรียมเครื่องแต่งกายของหมอเหยาและหมอแคน หมอแคนเริ่มเป่าแคนให้จังหวะประกอบการเหยา หมอเหยาลำเชิญผีลง ลำเหยาโต้ตอบกันระหว่างผีและหมอเหยา หมอเหยาเชิญผีมาถามถึงสาเหตุความโกรธแค้น และส่งเครื่องสังเวยเช่น ไห้วแก้มี่ หลังจากเสร็จพิธีการเหยาผู้ป่วยจะต้องตั้งถาดเครื่องบวงสรวงเช่น ไห้วผี และการเหยามีความสำคัญหลายประการ คือ การเหยาเพื่อคุมผีออก การเหยาเพื่อให้ขวัญและกำลังใจ การเหยาต่ออายุ การเหยาเพื่อชีวิต การเหยาแก้บน การเหยาเพื่อเลี้ยงผี และการเหยาในงานบุญประจำปี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2561). *พิธีเหยา*. <http://www.mculiture.go.th/ilovethicure/indexp>.
- เกรียงไกร ผาสุตตะ. (2561). บทกลอนขับลำ : สื่อในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนผ่านพิธีกรรมการเหยาของกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย. *วารสารปณิธาน*, 14(2), 284-315.
- คำแพง เพชรสังหาร. (2554). *ประเพณีเหยา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์*. <http://m-culture.in.th/album/view/50228/>
- คำมล แสนสินธุ์. (2556). "การเหยา" วิธีทางรักษาของ "ชาวภูไท" ยามเจ็บไข้ได้ป่วย. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/165525>
- จิตติมา ผลเสวก. (2567). *เหยา การแพทย์ทางจิตวิญญาณ*. <http://article.culture.go.th/index.php/layouts-modules-positions/3-column-layout-7/249-2021-04-28-07-56-12>
- ชายสามหยด. (2560). *พิธีเหยา (รักษาคนป่วยแบบโบราณ)*. <https://pantip.com/topic/37146594>
- दनัย ไชโยธธา. (2538). *ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น*. โอเดียนสโตร์.
- ทรงคุณ จันทจร. (2540). *การรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีเหยาของชาวภูไท : ศึกษากรณีชาวภูไท อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร*. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- ผู้จัดการออนไลน์. (2566). *หมอเหยาในกาฬสินธุ์-มุกดาหารนัดรวมตัวครั้งใหญ่สืบสานความเชื่อเลี้ยงผีรักษาคนป่วย*. <https://mgronline.com/local/detail/9660000020963>
- พระสุทัตต์วัฒน์ จรณเมธี. (2564). *ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับความเชื่อของสังคมไทยตามหลักกาลามสูตร. วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- เพจ Let's Go : Thailand. (2567). *พิธีเหยา*. <https://www.facebook.com/profile.php?id=100044244528690>
- รัชนิกร ไวกกล้า. (2562). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์ประเพณีการเหยาของชาวภูไท. วารสารศิลปการ จัดการ, 3(1), 53-68.*
- วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. (2529). *วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไทย*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมพงษ์ ผิวละมุล. (2566). *หมอเหयरุ่นใหม่*. <https://mgronline.com/local/detail/9660000020963>
- สำนักงานจังหวัดนครพนม. (2561). *พิธีเหยา (รักษาคนป่วยแบบโบราณ)*. <http://www2.nakhonphanom.go.th/charm/detail/66>
- สุรัชย์ ชินบุตร. (2553). *การสืบทอดอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของหมอเหยาและอัตลักษณ์ของภูไทในพิธีเหยาเลี้ยงผี : กรณีศึกษาตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. หลักสูตรอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- อดุล ตัณฑโกศัย และ อภินันท์ บัวหัทธิตี. (2567). *เหยา การแพทย์ทางจิตวิญญาณ*. <http://article.culture.go.th/index.php/layouts-modules-positions/3-column-layout-7/249-2021-04-28-07-56-12>
- อลงกรณ์ อธิพิณ. (2558). *การใช้วัจนกรรมจากบทรื่องประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญเพื่อรักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไทยใน 4 จังหวัด : กาฬสินธุ์ นครพนม สกลนคร และมุกดาหาร. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 12(3), 93-106.*
- Rothenbuhler, E. W.(1998). *Ritual communication: from everyday conversation to mediated ceremony*. Sage.

พุทธกิจกรรมธรรมชาติดำเนินการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษากรณีศึกษาศูนย์กิจกรรมธรรมชาติดำบลหนองบัวบาน

อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

วันชัย ชูศรีสุข^{1*}, ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม²

¹หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

²หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์*

ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, จดหมายอิเล็กทรอนิกส์: wanchai.chusrisuk23@gmail.com

ข้อมูลบทความ

บทความวิชาการ

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อศึกษา 1) แนวคิดพุทธกิจกรรมธรรมชาติดำเนินการแก้ปัญหาความยากจนที่ยั่งยืน และ 2) วิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธกิจกรรมธรรมชาติดำเนินการแก้ปัญหาความยากจนที่ยั่งยืน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มแล้วนำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวคิดพุทธกิจกรรมธรรมชาติดำเนินการแก้ปัญหาความยากจนที่ยั่งยืน คือ แนวทางการทำเกษตรที่ผสมผสานหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ากับการทำเกษตรแบบธรรมชาติดำเนินการแก้ปัญหาความยากจนที่ยั่งยืน โดยมีการเกษตร 2) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ แนวทางการทำเกษตรแบบยั่งยืนที่มุ่งเน้นการรักษาสมดุลระหว่างการผลิตอาหารและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ลดการใช้สารเคมี และสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว ไม่เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศในภายหลัง เป็นการสร้างสมดุล ระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม 3) วิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธกิจกรรมธรรมชาติดำเนินการแก้ปัญหาความยากจนที่ยั่งยืน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ พบว่า กลุ่มเกษตรกรตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ สามารถรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายหลายอำเภอในจังหวัด ทำให้มีผลผลิตหลากหลาย และได้เพิ่มมูลค่าของสินค้า ภายใต้แบรนด์ บวร ได้การรับรองมาตรฐานจาก อินทรีย์วิถีไทย หรือ EarthSafe Standard ทำให้สามารถไปวางขายในห้างสรรพสินค้าได้ จนนำไปสู่การเพิ่มรายได้สามารถพึ่งตนเองด้วยการทำเกษตรกรรม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางกลุ่มผู้ทำเกษตรได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของผลผลิต

คำสำคัญ:

การแก้ปัญหาความยากจน;
การพัฒนาที่ยั่งยืน;
พุทธกิจกรรมธรรมชาติดำเนินการ

วันที่รับบทความ:

24 กุมภาพันธ์ 2568

วันที่แก้ไข:

24 เมษายน 2568

วันที่ตอบรับตีพิมพ์:

27 กุมภาพันธ์ 2568

Natural Buddhist Farming and Sustainable Poverty Alleviation: A Case Study of A Natural Farming Center Nong Bua Ban Subdistrict Rattanaaburi District Surin Province

Wanchai chusrisuk^{1*}, Thanarat Sa-ard-iam²

¹Doctoral Programme in Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

²Doctoral Programme in Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

* Corresponding author, Email wanchai.chusrisuk23@gmail.com

ARTICLE INFO

Research Article

Keywords:

*Poverty Resolution;
Sustainable
Development; Natural
Buddhist Agriculture*

Received:

24 February 2025

Revised:

24 April 2025

Accepted:

27 April 2025

ABSTRACT

This study investigates three primary objectives: (1) the concept of Buddhist Natural Agriculture, (2) the concept of sustainable development, and (3) the process of poverty alleviation through the application of Buddhist Natural Agriculture principles. The research focuses on a case study of the Natural Farming Center located in Nong Bua Ban Subdistrict, Rattanaaburi District, Surin Province, Thailand. Qualitative research methodology was employed, comprising document analysis, in-depth interviews, and focus group discussions. The data were analyzed and presented using a descriptive and analytical approach. The findings indicate that Buddhist Natural Agriculture is an integrative approach that combines Buddhist teachings with natural farming practices. The core aim of this approach is to achieve harmony between human life and the natural environment, thereby fostering long-term agricultural sustainability. Sustainable development, within this context, refers to farming practices that balance food production with environmental preservation. It prioritizes natural resource conservation, minimizes chemical inputs, and seeks to establish long-term food security. This approach promotes a holistic equilibrium encompassing economic, social, and environmental dimensions. The case study analysis reveals that farmers in the Nong Bua Ban area successfully organized themselves into cooperatives and extended their networks across multiple districts. This collaboration led to diversified agricultural outputs and enhanced product value under the "Bawon" brand, which has been certified by Organic Way Thailand (EarthSafe Standard). Consequently, their products gained access to commercial retail outlets, resulting in increased household income and the promotion of self-reliance through sustainable agriculture.

บทนำ

เกษตรกรรมและการเกษตรกรรม เป็นอาชีพที่อยู่คู่คนไทยมาอย่างช้านานจนกลายเป็นรากฐานของสังคมไทย ปัจจุบันการทำเกษตรกรรมต้นทุนทางการผลิตสูงขึ้นเพราะใช้สารเคมี แต่ราคาผลผลิตต่ำ ส่งผลให้เกษตรกรมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น ดังนั้นการทำเกษตรโดยปลอดสารเคมี จึงเป็นทางออกสำหรับการทำเกษตรช่วยลดต้นทุนการผลิตและเป็นการเพิ่มมูลค่าผลผลิต พุทธกสิกรรมธรรมชาติ คือ แนวทางการทำเกษตรที่ผสมผสานหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ากับการทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ และสร้างความยั่งยืนให้การเกษตร

พุทธเกษตรกรรมเป็นแนวทางเกษตรกรรมที่เน้นการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก โดยอาศัยความสมดุลของธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ซึ่งพุทธเกษตรกรรมประกอบด้วยองค์คุณ 2 ประการ คือ ทศนคติและเทคนิควิธี ทั้งสองนี้ต้องควบคู่กันไป หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปย่อมไม่อาจเป็นพุทธเกษตรกรรมได้ แม้เกษตรกรรมจะเห็นคุณค่า ทางด้าน จิตใจ แต่หากยังทำเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีซึ่งทำลายสมดุลธรรมชาติและทำให้ต้องพึ่งพิงตลาดทั้ง ในด้านการผลิตและการบริโภคจำเป็นต้องเป็นหนี้สิน เกษตรกรรมก็ไม่สามารถเรียกได้ว่า พุทธเกษตรกรรม ในทำนองเดียวกันการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ หรือเกษตรธรรมชาติ หากยังมีทศนคติแบบ วัตถุนิยม หรือต้องการความร่ำรวยแต่ฝ่ายเดียวก็ไม่อาจเป็นพุทธเกษตรกรรมได้พุทธเกษตรยังต้องให้ความสำคัญกับหลัก 4 ประการ คือ ไม่ไถพรวน ไม่ใส่ปุ๋ย ไม่กำจัดวัชพืช และไม่ใช้สารเคมี และต้องมี ทศนคติที่ไม่โลภด้วย พระไพศาล วิสาโล (2536)

พุทธเกษตรกรรมเป็นเกษตรกรรมที่ไม่มีความมุ่งหมายผูกขาด เป็นรูปธรรมของการปฏิบัติที่นำเอาหลักธรรม เทคโนโลยี นิเวศวิทยา เศรษฐกิจ ชุมชนและวัฒนธรรม (ขั้น 5) มาเชื่อมสัมพันธ์พร้อมกันไป ดังนี้

1. จิตใจ จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย มีการกำหนดแบบแผนในการผลิต และทำให้เกิดสมดุลทางเศรษฐกิจ
2. แบบแผนการผลิต เป็นการเกษตรผสมผสาน ซึ่งทำให้มีกินมีใช้ครบ และธรรมชาติแวดล้อมมีความสมดุล
3. ความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม เป็นแบบแผนที่มีการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุล ของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และขึ้นกับจิตใจมนุษย์ที่ไม่โลภมาก และพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้
4. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ความสมดุลธรรมชาติแวดล้อม กับพฤติกรรมที่ไม่ฟุ่มเฟือยทำให้เศรษฐกิจได้สมดุล พอกินพอใช้ ไม่ขาดทุน ไม่เป็นหนี้สิน จึงมีชีวิตที่สงบ มีเวลา และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
5. ชีวิตชุมชน เป็นชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวมีอาหารการกินเหลือเฟือ มีเวลาที่จะช่วยเหลือสังสรรค์กัน จึงเกิดเป็นวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการ ช่วยเหลือกัน มีสถาบันครอบครัวที่มั่นคง มีการนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ มีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วย พัฒนาจิตใจ เป็นศูนย์กลางทางศึกษา ทางศิลปวัฒนธรรมชีวิตชุมชนและเศรษฐกิจแบบนี้หลักประกันความมั่นคงและภูมิคุ้มกันสูง ปัจจัยภายนอกจะเกิดการผันแปรไปอย่างไรก็จะได้ไม่ได้รับผลกระทบ อีกทั้งยังมีการช่วยเหลือพึ่งพากันในชุมชน ประเวศ วะสี (2530)

พุทธเกษตรกรรม คือ การทำเกษตรที่เข้าใจชีวิตและธรรมชาติที่มีความเชื่อมโยงกัน ชีวิตประกอบไปด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟ เช่นเดียวกับธรรมชาติ และต้องสร้างสมดุลของธาตุทั้ง 4 ที่หมายถึง การสร้างแหล่งน้ำขึ้นในไร่นา ซึ่งหลักการพุทธเกษตรกรรม มีดังนี้

1. เราเกิดมาจากพระทั้งสี่ แม่ทั้งสาม ร่างกายประกอบไปด้วยธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ มารวมกันเรียกว่ารูป ไร่นาเกษตรก็ต้องมีดิน น้ำ ลม ไฟ รวมกันเป็นรูปจึงจะถูกต้องตามหลักธรรมะ ตามธรรมชาติจะขาดอย่างใดไม่ได้เลย เมื่อธาตุทั้ง 4 สมบูรณ์ ก็อยู่กันได้ แม่พระธรณี แม่พระคงคา แม่พระโพสพ แม่ทั้ง 3 นี้ขาดไม่ได้ ท่านอยู่ในตัวเรา เราต้องจัดให้อยู่กันอย่างสมดุล คือ เอาแม่พระธรณีเป็นพื้น ขุดสระให้แม่พระคงคาล้อมรอบเป็นฐาน เอาแม่พระโพสพไว้ตรงกลางเป็นหลัก จึงจะเป็นพื้นฐานที่ถูกต้อง

2. พุทธเกษตรกรรมต้องมีธาตุทั้งสี่สมบูรณ์ ดินที่มีการปลูกต้นไม้ลงบนดิน เรียกว่า ธาตุดิน ส่วนน้ำที่อยู่ในสระแล้ว มีกุ้ง หอย ปู ปลาในสระ เรียกว่าธาตุน้ำ ส่วนธาตุลมคือ ช่องว่างในสวนที่มีการเคลื่อนไหวพัดไปมา และแสงสว่างที่ให้ความอบอุ่นและความร้อน คือ ธาตุไฟ ธาตุทั้ง 4 ต้องอยู่กันอย่างสมดุล

3. เราเกิดมาจากพืชทุกชนิด ผลไม้ทุกชนิด สัตว์ทุกชนิด การที่เรากินอะไรเข้าไปใน เลือดเนื้อของเราก็เกิดจากสิ่งนั้น เพราะฉะนั้นเราเกิดจากสิ่งใดก็เอาสิ่งนั้นมาเลี้ยง เช่น ผักทุกชนิด ผลไม้ทุกชนิด เนื้อทุกชนิด น้ำทุกชนิด เราก็จะมีของกินอยู่ตลอด อยู่รอดได้ วิชुरย เลียนจำรูญ (2539)

การเกษตรตามแนวพระพุทธศาสนา จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความสุขให้แก่มนุษย์เช่นเดียวกันกับเศรษฐกิจตามหลักเศรษฐศาสตร์แต่จุดหมายทางพระพุทธศาสนาจะแตกต่างจากจุดหมายของ เศรษฐกิจ เพราะเศรษฐกิจมีจุดหมายเพื่อบำบัดหรือสนองความต้องการของมนุษย์ให้เกิดความสุขมั่งคั่ง สมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ทั้งปวง มีความต้องการให้มนุษย์มีการเป็นอยู่ที่ดีมีอาหารที่ดี เพราะจะทำให้ชีวิตมี ความสะดวกสบายยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนาสอนเน้นให้มีหลักบำบัดรู้จักบรรเทาความทะยานอยากให้ น้อยลงไป พยายามเป็นนายเหนือทรัพย์เพื่อลดความโลภต่าง ๆ ซึ่งเป็นเป้าหมายในทางพระพุทธศาสนา เพราะว่าความโลภเป็นมูลเหตุของความทุกข์ต่าง ๆ บุคคลใดรู้จักคำว่า พอประมาณ สันโดษ ก็เป็นคนที่ใช้ ชีวิตอย่างมีความสุขได้ เกษตรแนวพุทธ มีหลักสำคัญ 5 ประการ กล่าว คือ 1) ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง สิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด 4) ด้านเทคโนโลยี 5) ด้านเศรษฐกิจ คือจะต้องมุ่ง ลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ เพิ่มรายได้ และยึดหลัก พออยู่ พอกิน พอใช้ พระมหาปริญญา วรญาโณ และคณะ(2560)

สรุป พุทธกสิกรรมคือการทำเกษตรแบบสมดุล ไม่กระทบสิ่งแวดล้อม และเกษตรกรยังสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการทำเกษตร โดยสามารถนำหลักความสันโดษ คือ ความยินดีในสิ่งที่ตนมี ความพอใจในสิ่งที่ตนได้ โดยไม่โลภ ไม่ทะเยอทะยานเกินความจำเป็น เช่น ความพอใจในผลผลิต: เกษตรกรที่ยึดมั่นในความสันโดษ จะไม่ยึดติดกับผลผลิตที่มากเกินความจำเป็น แต่จะพอใจในผลผลิตที่ตนเองสามารถผลิตได้ โดยคำนึงถึงความพอดีและความยั่งยืน การลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก: เกษตรกรที่สันโดษ จะพยายามลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเมล็ดพันธุ์ที่ต้องซื้อทุกปี แต่จะเน้นการผลิตปัจจัยการผลิตเอง เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ และเมล็ดพันธุ์ การทำเกษตรแบบผสมผสาน: เกษตรกรที่สันโดษ จะนิยมทำเกษตรแบบผสมผสาน โดยมีการปลูกพืชหลายชนิด เลี้ยงสัตว์ และทำวนเกษตร

เพื่อให้มีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และลดความเสี่ยงจากความผันผวนของตลาด การรักษาสมดุลของธรรมชาติ: เกษตรกรที่สันโดษ จะให้ความสำคัญกับการรักษาสมดุลของธรรมชาติ โดยจะใช้เทคนิคการทำเกษตรที่ไม่ทำลายดิน น้ำ และป่าไม้ แต่จะช่วยฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การแบ่งปันผลผลิต: เกษตรกรที่สันโดษ จะแบ่งปันผลผลิตให้กับเพื่อนบ้านและคนยากจน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ความสันโดษเป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการทำเกษตรได้อย่างลงตัว ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีความสุขกับการทำเกษตร มีรายได้ที่พอเพียง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับเกษตรกรและรักษาสมดุลของธรรมชาติอีกด้วย

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยกิจกรรมธรรมชาติ

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือ แนวทางการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตนเองในอนาคต เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างสมดุลและเกื้อกูลกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ด้านความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ: การพัฒนาที่สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยไม่สร้างผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

ด้านความยั่งยืนทางสังคม: การพัฒนาที่ส่งเสริมความเท่าเทียมกัน ความยุติธรรม และการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม รวมถึงการเคารพสิทธิมนุษยชนและวัฒนธรรมที่หลากหลาย

ด้านความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม: การพัฒนาที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ แต่เป็นการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อรักษาสมดุลของธรรมชาติและป้องกันผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การพัฒนาที่ยั่งยืนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอยู่รอดและความเจริญของมนุษยชาติในระยะยาว เนื่องจากการพัฒนาที่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาในปัจจุบันและความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง หากเราไม่ใส่ใจกับการพัฒนาที่ยั่งยืน เราอาจต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความยากจน และปัญหาความขัดแย้งทางสังคม

ในช่วงที่ผ่านมาหลังจากการปฏิวัติเขียวเข้าสู่ประเทศไทยประมาณสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 ผลที่เกิดขึ้นในประเทศไทย คือ การเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรของไทยจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักมาเป็นเพื่อขาย เช่น การเปลี่ยนวิธีการทำนาจากเพื่อกินเหลือจึงขาย มาเป็นปลูกเพื่อขายมีระบบชลประทานและข้าวพันธุ์ใหม่ทำให้ เกษตรกรทำนาได้ตลอดปี เกิดจากจ้างแรงงาน ใช้เครื่องจักร ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้น ต้นทุน การทำเกษตรสูงขึ้น และชาวนากำหนดราคาพืชผลเองไม่ได้ นอกจากข้าวแล้วยังมีการขยายการเพาะปลูกพืชไร่ ชนิดอื่น ที่เน้นการเพิ่มผลผลิตจากการปรับปรุงพันธุ์ใหม่ การใช้ปุ๋ยเคมี และการใช้สารเคมีจำนวนมาก ผลผลิต เกินความต้องการของตลาด ราคาตกต่ำ ผันผวนทรัพยากรการผลิตเสื่อมโทรม ต้นทุนสูงขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไม่รู้จบ ตาม รูปแบบการผลิตดังกล่าวได้รับการยอมรับแบบฝังลึกในสังคมการเกษตร

ไทย จนกลายเป็นรูปแบบเกษตร กระแสหลักเช่นเดียวกับในหลายประเทศทั่วโลกจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า แม้ว่าการปฏิบัติเขียวจะมีจุดเด่นคือการนำเอาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาใช้เพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรที่เห็นผลชัดเจน แต่จุดอ่อนคือการละเลยผลกระทบต่อระบบนิเวศอื่น ๆ เช่น สังคมและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาซึ่งมีความละเอียดอ่อนและ ซับซ้อน กล่าวคือ แม้ผลผลิตจะเพิ่มขึ้นแต่กลับพบว่าไม่ได้ช่วยให้เกษตรกรพ้นความยากจนลง ในขณะที่รูปแบบ การเกษตรที่ เปลี่ยนไปใช้สารเคมีจำนวนมากทำให้ทรัพยากรดิน น้ำ และระบบนิเวศเสื่อมโทรมลง อาทิตยา พงพรหม (2561)

ระบบเกษตรยั่งยืนเป็นระบบการเกษตรที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและ สอดคล้องกับปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง และได้ถูกบรรจุไว้เป็นครั้งแรกใน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และต่อเนื่องมาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เกษตรยั่งยืน เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ ของชุมชนหลายระดับ ตั้งแต่ ครัวเรือน ชุมชน จนถึง ระดับประเทศ โดยรวมแล้วระบบเกษตรยั่งยืน จะต้องมีการปฏิรูปภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบอันเกิดจากการ เปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอก ในที่นี้ได้แยกแยะ หลักการของเกษตรยั่งยืนที่สามารถนำไปปฏิบัติ เป็น 3 ระดับ ดังนี้ ระดับชุมชน ระดับครัวเรือน ระดับแปลง เกษตรยั่งยืนเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชุมชน สิทธิการจัดการ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นธรรม เกษตรยั่งยืน คำนึงถึงการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด บทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ความหลากหลายของระบบการผลิตที่นำไปสู่ ความมั่นคงของอาหาร รวมถึงรายได้และกิจกรรม ที่เปิดโอกาสให้ครัวเรือนมีส่วนร่วมในการ เสริมสร้างความ เข้มแข็งในระดับชุมชน เกษตรยั่งยืนอิงหลักการของนิเวศเกษตร เช่น การไหลเวียนของธาตุอาหาร (Nutrient Cycling) ความสัมพันธ์ระหว่างพืชปลูกและศัตรูพืช และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายชีวภาพทาง เกษตร (Agro-biodiversity) อาทิตยา พงพรหม (2561)

สรุป การพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยหลักสิทธิมนุษยธรรมชาติ จะเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะให้ ความสำคัญกับการทำเกษตรอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างรายได้ และรักษาสมดุลของระบบนิเวศ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การเกษตรสามารถตอบสนองความต้องการ ของคนรุ่นปัจจุบันได้ โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตนเอง และเป็นการสร้างสมดุลระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อศึกษา 1) แนวคิดพุทธทศสิทธธรรมชาติ 2) แนวคิดการ พัฒนาที่ยั่งยืน และ 3) วิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธทศสิทธธรรมชาติ: กรณีศึกษาศูนย์สิทธธรรมชาติ ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

รูปแบบการวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มแล้ว นำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์

พื้นที่การวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ในตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้ทำเกษตรอินทรีย์ในตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพุทธศักรม ธรรมชาติกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ในตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรีจังหวัดสุรินทร์ โดย ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ การวิจัย โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ วารสารและหนังสือ อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธศักรมธรรมชาติ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มแล้วนำเสนอเชิง พรรณนาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ เป็นกระบวนการศึกษาวิจัย เชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้าน เนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ตามประเด็นหัวข้อดังนี้ 1) แนวคิดพุทธศักรมธรรมชาติ 2) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และ 3) วิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธศักรม ธรรมชาติ: กรณีศึกษาศูนย์ศักรมธรรมชาติ ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ผลการวิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธศักรมธรรมชาติ: กรณีศึกษาศูนย์ ศักรมธรรมชาติ ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

พุทธศักรมธรรมชาติเป็นแนวทางการทำเกษตรที่ผสมผสานหลักธรรมคำสอนในพระพุทศานา เข้ากับการทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ และสร้าง ความยั่งยืนให้การเกษตร ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรได้ อย่างหลากหลาย

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ คือ แนวทางการทำเกษตรที่มุ่งเน้นให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารและ ปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมี

กำจัดศัตรูพืช และเมล็ดพันธุ์ ที่ต้องซื้อจากภายนอก การพึ่งตนเองด้วยเกษตรเป็นแนวทางที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างรายได้ และรักษาสมดุลของระบบนิเวศ เป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครัวเรือนไปจนถึงระดับชุมชนและประเทศชาติ จากการสัมมนาผู้เข้าร่วมการสัมมนาได้ เสนอแนวคิดและวิธีการ การแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธทศสิทธธรรมชาติไว้ ดังนี้

การจัดตั้งตลาดชุมชน

การจัดตั้งตลาดชุมชนเพื่อให้สินค้าการเกษตร ได้มีที่จัดจำหน่าย บางคนไม่กล้าทำเกษตร เพราะกลัวไม่มีที่ขาย ไม่รู้จะไปขายให้ใคร ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรผลักดันให้มีตลาดชุมชน เพื่อเป็นแหล่งซื้อขายแลกเปลี่ยน จะทำให้คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นว่าสินค้า การเกษตรของตนนั้น เมื่อผลิตมาแล้วสามารถขายได้ จนนำไปสู่การเจริญเติบโตในด้านเศรษฐกิจชุมชน

การสร้างเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกร

การสร้างเครือข่ายสามารถช่วยให้กลุ่มเกษตรกร มีการติดต่อ ซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ทักษะ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและของผู้อื่น เช่น กลุ่มเกษตรกรอีกชุมชนหนึ่งปลูก กล้วยหอม ก็จะช่วยกลุ่มเกษตรกรด้วยกัน เพื่อไม่ให้มีการปลูกซ้ำกัน จะได้ไม่เป็นการแข่งขันกันเองภายในกลุ่ม ทำให้ผลผลิตไม่ซ้ำกัน ทำให้กลุ่มเกษตรกรซื้อขายแลกเปลี่ยนกันได้โดยผลผลิตไม่ซ้ำกัน

การพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพและหาช่องทางในการจัดจำหน่าย

กลุ่มเกษตรกรตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ สามารถรวมกลุ่มและสร้าง เครือข่ายหลายอำเภอในจังหวัด ทำให้มีผลผลิตหลากหลาย ทางกลุ่มเกษตรกรได้ร่วมกันพัฒนาผลผลิตเหล่านั้นให้ มีคุณภาพ สดใหม่ น่ารับประทาน และได้สร้างแบรนด์ ภายใต้ชื่อ บวร ได้รับรองมาตรฐานจาก อินทรีย์วิถีไทย หรือ EarthSafe Standard ทำให้สามารถไปวางขายในห้างสรรพสินค้าได้ จนนำไปสู่การเพิ่มรายได้และ สามารถพึ่งตนเองด้วยการทำเกษตรกรรม

หลักพุทธทศสิทธธรรม อาจไม่สามารถเป็นทางออกในการแก้ปัญหาความยากจนให้กับทุกคนได้ แต่อย่างน้อยก็ช่วยเสนอแนวคิดและวิธีการบางส่วนในการบรรเทาความรุนแรงของปัญหาได้ โดยการทำการเกษตรแนวพุทธ จะสามารถประสบผลสำเร็จได้จริงก็ต่อเมื่อ มีการพัฒนาสถาบันของชุมชนท้องถิ่น และโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชนที่สอดคล้องเหมาะสม

1.1 ภาพการสัมมนา เรื่อง “พุทธสิกขกรรมธรรมชาติกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาศูนย์สิกขกรรมธรรมชาติ” ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์
ที่มา: นายวันชัย ชูศรีสุข, 26 กันยายน 2567

องค์ความรู้พุทธกิจกรรมธรรมชาติดำเนินการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

พุทธกิจกรรมธรรมชาติดำเนินการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน:
กรณีศึกษากรณีศึกษาศูนย์กิจกรรมธรรมชาติดำเนินการที่บ้าน
อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 1.2 องค์ความรู้พุทธกิจกรรมธรรมชาติดำเนินการแก้ปัญหาความยากจน

ที่มา: นายวันชัย ชูศรีสุข, 2568

พุทธกิจกรรมธรรมชาติดำเนินการทางทำเกษตรที่ผสมผสานหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับการทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีความสุขกับการทำเกษตร มีรายได้ที่พอเพียง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับเกษตรกรอีกด้วย

การปฏิบัติเขียวเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่สำคัญในการเกษตร ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสีย การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรช่วยลดปัญหาความอดอยากได้ในหลายภูมิภาค แต่ก็มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ดังนั้นการจะพัฒนาให้ยั่งยืนต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมธรรมชาติด้วย การทำเกษตรแบบยั่งยืน ด้วยหลักพุทธกิจกรรมธรรมชาติดำเนินการด้วยความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

การแก้ปัญหาความยากจนต้องแก้ที่ตัวเองก่อน ดังนั้นการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ โดยมีการผลิตแบบใช้เอง กินเอง โดยลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเมล็ดพันธุ์ ที่ต้องซื้อจากภายนอก เป็นต้น จากการสัมมนาผู้เข้าร่วมการสัมมนาได้เสนอแนวคิดและวิธีการ การแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธกิจกรรมธรรมชาติดำเนินการไว้ ดังนี้

การจัดตั้งตลาดชุมชน การจัดตั้งตลาดชุมชนเพื่อให้สินค้าการเกษตร ได้มีที่จัดจำหน่าย จะทำให้คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นว่าสินค้าการเกษตรของตนนั้น เมื่อผลิมาแล้วสามารถขายได้ จนนำไปสู่การเจริญเติบโตในด้านเศรษฐกิจชุมชน

การสร้างเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกร การสร้างเครือข่ายสามารถช่วยให้กลุ่มเกษตรกร มีการติดต่อซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ทักษะ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและของผู้อื่น

การพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพและหาช่องทางในการจัดจำหน่าย ทางกลุ่มเกษตรกรได้ร่วมกันพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพ สดใหม่ นำรับประทาน และได้สร้างแบรนด์ ภายใต้ชื่อ บวร ได้รับรองมาตรฐานจาก อินทรีย์วิถีไทย หรือ EarthSafe Standard ทำให้สามารถไปวางขายในห้างสรรพสินค้าได้ จนนำไปสู่การเพิ่มรายได้และสามารถพึ่งตนเองด้วยการทำเกษตรกรรม

บทสรุป

หลักพุทธศาสนิกกรรมธรรมชาติ คือ แนวทางการทำเกษตรที่ผสมผสานหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ากับการทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ และสร้างความยั่งยืนให้กับเกษตร โดยมีหลักการสำคัญดังนี้ การพึ่งพาตนเอง: ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเมล็ดพันธุ์ที่ต้องซื้อทุกปี โดยเน้นการผลิตปัจจัยการผลิตเอง เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ

การพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยหลักพุทธศาสนิกกรรมธรรมชาติ เป็นแนวทางการทำเกษตรแบบยั่งยืน ที่มุ่งเน้นการรักษาสมดุลระหว่างการผลิตอาหารและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ลดการใช้สารเคมี และสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว ไม่เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศในภายหลัง เป็นการสร้างสมดุล ระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

การแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธศาสนิกกรรมธรรมชาติ: กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษา ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ การแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธศาสนิกกรรมธรรมชาติ ต้องใช้ความเพียรเข้าใจภาพของธรรมชาติ ประกอบกับการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาคือความสันโดษ คือ ความยินดีในสิ่งที่ตนมี ความพอใจในสิ่งที่ตนได้ โดยไม่โลภ ไม่ทะเยอทะยานเกินความจำเป็น และทางกลุ่มเกษตรกรได้ร่วมกันพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพ สดใหม่ นำรับประทาน และได้เพิ่มมูลค่าของสินค้า ภายใต้แบรนด์ บวร ซึ่งได้การรับรองมาตรฐานจาก อินทรีย์วิถีไทย หรือ EarthSafe Standard ทำให้สามารถไปวางขายในห้างสรรพสินค้าได้ จนนำไปสู่การเพิ่มรายได้และสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยการทำเกษตรกรรม

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิเคราะห์ พุทธศาสนิกกรรมธรรมชาติกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษากรณีศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษาศูนย์ศึกษา ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ มีดังนี้ 1) ชุมชนควรจัดการความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นระบบ สามารถค้นคว้าหาความรู้ได้ง่าย เพื่อความสะดวก

แก่ผู้สนใจ 2) หน่วยงานราชการควรติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาคุณภาพการทำเกษตรอินทรีย์ และ3) ข้อเสนอแนะเพื่องานวิจัยในอนาคต ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการทำเกษตรอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ประเวศ วะสี. (2530). *พุทธเกษตรกรรมกับคานาสีสุขของสังคมไทย*. มูลนิธิหมอชาวบ้าน.
- พระไพศาล วิสาโล. (2536). *พุทธเกษตรกรรมกับการพัฒนาหมู่บ้าน*. ใน เสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ). *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พระมหาปริยญา วรญาโณ และคณะ. (2560). *เกษตรวิถีพุทธ : แนวคิดและการจัดการบนพื้นฐานของพลังชุมชนกรณีศึกษาจังหวัดอุดรธานี*. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2539). *รู้จักชีวิตจึงรู้จักเกษตรกรรม*. เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก.
- อาทิตยา พองพรหม. (2561). *ความรู้เบื้องต้นด้านนิเวศเกษตรเพื่อการประยุกต์ใช้ในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน (ฉบับปรับปรุง)*. สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

การคบบัณฑิตกับการพัฒนาตนเอง

กรภัทร์ กัลยาบุตร^{1*}, มานิตย์ อรรคชาติ²

¹นักศึกษา หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

²อาจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, จดหมายอิเล็กทรอนิกส์: 6640117119@nrru.ac.th

ข้อมูลบทความ

บทความวิชาการ

คำสำคัญ:

การคบบัณฑิต;

การพัฒนา

วันที่รับบทความ:

21 กุมภาพันธ์ 2568

วันที่แก้ไข:

24 เมษายน 2568

วันที่ตอบรับตีพิมพ์:

26 เมษายน 2568

บทคัดย่อ

ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดในเรื่องการพบเจอกับบุคคลอื่น หรือได้เข้าหาบุคคลอื่นเป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายขึ้นอย่างมาก แต่ปัญหาที่ตามมาก็คือบุคคลที่เราพบเจอนั้นจะเป็นคนดี หรือคนไม่ดี เราไม่อาจจะรู้ได้ ถ้าเราได้พิจารณา ก่อนที่เราจะคบหากับบุคคลนั้น ก็จะสามารถแยกออกได้ว่าควรเลือกคบหรือไม่ การศึกษาพบว่า การคบบัณฑิตยังคงเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาตนเองที่ไม่เคยล้าสมัย เพราะบุคคลเปรียบเสมือนแสงนำทางในยามที่ชีวิตต้องเผชิญกับปัญหาและความสับสน การเลือกคบคนดีมีสติปัญญาไม่เพียงช่วยให้เราแก้ไขอุปสรรคได้อย่างรอบคอบเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้เราเติบโตทั้งในด้านความคิด จิตใจ และคุณธรรม บทความนี้จึงมุ่งศึกษาความสำคัญของการคบบัณฑิต เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

The Association wise the Wise and Self-Development

Korapat Kallayabut^{1*}, Manit Akkhachat²

¹Undergraduate student, Bachelor of Educational Program in Buddhist Studies,
Nakhon Ratchasima Rajabhat University

²Academic Lecturer, Department of Humanities and Social Sciences ,
Nakhon Ratchasima Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: 6640117119@nrru.ac.th

ARTICLE INFO

Academic Article

Keywords:

*Association the wise;
Development*

Received:

21 February 2025

Revised:

24 April 2025

Accepted:

26 April 2025

ABSTRACT

In a society that is changing rapidly in terms of technology, economy, and social aspects, the transformative leap in meeting and approaching others has become much easier. However, the ensuing problem is that we cannot know whether the people we meet are good or bad individuals. If we carefully consider before associating with someone, we can determine whether we should form a relationship with them or not. Studies have found that associating with wise individuals (or scholars) remains a crucial principle in self-development that never becomes outdated. This is because such individuals serve as guiding lights during times when life faces problems and confusion. Choosing to associate with good, intelligent people not only helps us solve obstacles thoughtfully but also promotes our growth in terms of thinking, mentality, and morality. This article therefore aims to study the importance of associating with scholars, leading to sustainable self-development that benefits society as a whole.

บทนำ

การคบหาเพื่อนหรือบัณฑิต นับเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในสังคมไทยที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการคบบัณฑิตกับการพัฒนาตนเองจึงมีความน่าสนใจทั้งในแง่มุมมองทางสังคมวิทยา จิตวิทยา และการศึกษา เพื่อนไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในวัยเดียวกัน คนที่อยู่รอบข้างก็ถือว่าเป็นบัณฑิตได้ การคบบัณฑิตจึงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากเรื่องหนึ่ง บัณฑิตนับเป็นบุคคลที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะในชีวิตปกติคนเราย่อมพบปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ปัญหาบางอย่างเราคิดแก้ของเราเองได้ เมื่อเราพบกับปัญหาที่เราแก้เองไม่ได้หรืองานที่เราทำเองไม่ไหว บุคคลแรกที่เรานึกถึงคือเพื่อนหรือบัณฑิตที่จะสามารถแบ่งเบาภาระของเราได้ ในยุคปัจจุบันที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยีและสังคม การเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับผู้มีปัญญา และประสบการณ์ยังคงมีความสำคัญไม่หย่อนไปกว่าในอดีต แม้รูปแบบการเรียนรู้จะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยแต่แก่นของการพัฒนาตนผ่านการคบหากับผู้รู้ ยังคงเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับความรู้ ความคิด และคุณธรรมของปัจเจกบุคคล

การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาตามพระพุทธานุญาตหลักธรรมพหุสูตรมงคล 38 ในการเลือกคบบัณฑิต ให้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ โดยมีทฤษฎีว่าการพัฒนาทักษะในการคบบัณฑิต และการนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยให้เราสามารถเผชิญกับความท้าทายและปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนาตนเองเพื่อเป็นบัณฑิตที่มีคุณค่าต่อผู้อื่นก็เป็นการสร้างคุณูปการต่อสังคมในวงกว้าง ซึ่งมีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้อธิบายการเลือกคบบัณฑิตไว้ ได้แก่

พระวิจิตร มหาวิริโย และคณะ ได้กล่าวว่า การคบทั้งคนดีและไม่ดี ผู้ที่หวังความเจริญก้าวหน้าจะต้องรู้หลักและวิธีการเลือกคบมิตรที่ดี เช่นการคบมิตรตามหลักมงคลสูตร มีการไม่คบคนพาล คบแต่บัณฑิต การคบคนเราควรมีหลักการที่ต้องแบ่งแยกความแตกต่างออกว่าคนอย่างไรควรคบ ไม่ควรคบ โดยมีความสำคัญและความจำเป็นในการเลือกคบคนพฤติกรรมของคนพาลและบัณฑิต ผลของการคบคนพาลและบัณฑิต ผลกระทบทางเสียหายเป็นโทษเพราะการคบหาคนพาล ทำให้เกิดทุกข์กาย ทุกข์ใจ เสื่อมทรัพย์ เสื่อมญาติ เสื่อมยศถาบรรดาศักดิ์ ส่วนผลดีที่คบบัณฑิต ทำให้เจริญก้าวหน้า มีความไม่ประมาทในการทำความดี กิจการงานที่ดีทุกอย่าง การรู้จักเลือกคบคนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี (พระวิจิตร มหาวิริโย และคณะ, 2558)

พระอธิการบุญยืน กนตวณโณ และพระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร ได้กล่าวว่า บัณฑิตต่างมุ่งช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางที่ดีงาม ย่อมจะทำให้ชีวิตมีความเจริญก้าวหน้า ทั้งนี้เพราะเราเองจะเป็นคนดีเพียงคนเดียวไม่ได้ จะอยู่เพียงลำพังคนเดียวในโลกไม่ได้ จำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ฉะนั้น การมีความสัมพันธ์กับกัลยาณมิตรที่ดีนั้น ย่อมมีผลที่ดีต่อชีวิตของเรา ย่อมเชื่อมั่นได้ว่า ชีวิตของเรา ย่อมประสบความสำเร็จ และความดีงาม และพบกับความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทั้งทางโลก และทางธรรมด้วยความสำคัญของกัลยาณมิตรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน (พระอธิการบุญยืน กนตวณโณ และพระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร, 2561)

การเลือกคบเพื่อนหรือบัณฑิตเป็นปัญหาส่วนหนึ่งที่ทำให้ชีวิตของเราอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ ไม่ว่าจะเกิดจากสิ่งแวดล้อม สังคม หรือครอบครัว ก็เป็นส่วนหนึ่งเหมือนกัน การเลือกคบเพื่อนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยชี้แนะไปในทางที่ดีได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับบุคคลที่เราเลือกคบด้วยเพราะสมัยนี้ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนบางคนเราก็อาจไม่รู้ภายในของคนที่จริง ๆ เช่น ชาวสมัยนี้มีแต่ข่าวร้าย ๆ มีการสูญเสียมากมายที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์เหมือนกัน สาเหตุส่วนมากก็เกิดจากสารเสพติด สภาพแวดล้อมรอบตัว ความขัดแย้ง ปัญหาต่าง ๆ เป็นต้น

ความสำคัญของการศึกษาในครั้งนี้ มุ่งเน้นให้บุคคลมีทักษะการคบบัณฑิต การพัฒนาตนเอง ที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เมื่อประสบกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการคบบัณฑิต เพื่อเพิ่มความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของเราให้ดีขึ้น มีความยั่งยืนสามารถพัฒนาตัวเราต่อไปได้อีกระดับหนึ่ง

ความหมายของบัณฑิต

บัณฑิตในความหมายทั่วไปและในทางพระพุทธศาสนามีความหมายที่ลึกซึ้งและครอบคลุมหลายมิติ โดยไม่ได้จำกัดเพียงผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเท่านั้น แต่ยังหมายถึงผู้ที่มีปัญญา มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมจริยธรรมที่สมบูรณ์

- เป็นผู้รู้ดี คือรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว
- เป็นผู้รู้ถูก คือรู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด
- เป็นผู้รู้ชอบ คือรู้ว่าอะไรบุญอะไรบาป

คำว่า บัณฑิต เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีว่า ปณฺธิต (อ่านว่า ปัน-ติ-ตะ) แปลว่า ผู้ทรงความรู้ ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ ในภาษาไทยใช้คำว่า บัณฑิต หมายถึง ผู้ที่ได้ศึกษาความรู้สำเร็จแล้ว เช่น คนที่ได้บวชเป็นพระภิกษุจนครบพรรษา ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมพอสสมควร ได้เรียนรู้ธรรมะของผู้ครองเรือน เรียนหนังสือจนอ่านออกเขียนได้ และเรียนรู้ระเบียบของสังคม เป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะสมบูรณ์ สามารถนำครอบครัวต่อไปได้ จึงเรียกว่า บัณฑิต ซึ่งเมื่อย่อเป็นคำสั้น ๆ ใ้ชื่อว่า “ทิด” ในปัจจุบัน มีการจัดการศึกษาวิชาการมากมายหลายแขนง และเรียกชั้นความรู้ระดับปริญญาตรีว่า ระดับปริญญาบัณฑิต เรียกชั้นความรู้ระดับปริญญาโทว่า ระดับปริญญามหาบัณฑิต และเรียกชั้นความรู้ระดับปริญญาเอกว่า ระดับปริญญาคุณบัณฑิต (สถานีวิทยุกระจ่ายเสียงแห่งประเทศไทย, 2551, อ้างถึงใน พระครูปริยัติสาทร และภาสกร ดอกจันทร์, 2565)

การคบบัณฑิตมีความสำคัญต่อการพัฒนาตนเอง เพราะบัณฑิตเป็นกัลยาณมิตรที่คอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง ถ่ายทอดความรู้ เป็นแบบอย่างที่ดี และสร้างแรงบันดาลใจ การเลือกคบบัณฑิตจึงเป็นหนทางสำคัญสู่ชีวิตที่ดีงามและมีความสุขอย่างยั่งยืน

ประเภทของบัณฑิต

การคบบัณฑิตถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตนเอง ช่วยเกื้อหนุนให้เราเจริญก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และจิตใจ แต่หากเราพิจารณาให้ลึกซึ้ง จะพบว่า "บัณฑิต" นั้นมีหลายระดับและรูปแบบที่แตกต่างกัน สามารถจำแนกบัณฑิตได้เป็น 4 ประเภท หลักที่ควรทำความเข้าใจ เพื่อการเลือกคบหาและพัฒนาตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

บัณฑิตสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้ (พระครูปริยัติสาทร และภาสกร ดอกจันทร์, 2565)

1. บัณฑิตภายนอก คือ บุคคลทั่วไปไม่ว่าใครก็ตามที่เป็นผู้ประพฤติดี มีคุณธรรม ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา
2. บัณฑิตภายใน คือ ตัวเราขณะที่คิดดี พูดดี และทำดีนั่นเอง ดังนั้น การคบบัณฑิตภายในก็คือ การพยายามฝึกตนให้เป็นผู้มีจิตใจผ่องใส มีสติรำลึกถึงแต่ความคิดที่ดี เพื่อการสร้างสรรค์ คำพูดที่ดี เพื่อยกย่องผู้พูดและผู้ฟังให้สูงขึ้น และการกระทำที่ดี ๆ เพื่อประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งทำได้โดยการหมั่นให้ทาน รักษาศีล และเจริญสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ
3. บัณฑิตเทียม คือ ผู้ที่มีความรู้ในศาสตร์อันเป็นอกุศลกรรม รวมถึงผู้ทำตนเปรียบเสมือนผู้รู้แต่รู้ไม่แจ่มแจ้งหรือเข้าใจผิด สำคัญผิดในความรู้ของตน ซึ่งพยายามถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจเหมือนกับตน บัณฑิตเหล่านี้ ถือว่ามีใช้บัณฑิตแท้ แต่แสดงออกภายนอกเหมือนเป็นบัณฑิตแท้ และมักมีนัยแอบแฝงต่อเจตนาการเป็นบัณฑิตเทียมนั้น จึงถือได้ว่าเป็นคนพาลอีกนัยหนึ่ง
4. บัณฑิตแท้ คือ ผู้ที่มีความรู้ในศาสตร์ที่เป็นกุศลกรรม อันพร้อมด้วยความรู้แจ้งในทางโลก และทางธรรม พร้อมทั้งแสดงออกทั้งกาย วาจา และใจที่ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม อันมุ่งหวังเพื่อยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับตนเอง ผู้อื่น และสังคม

การคบบัณฑิตเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตนเอง ช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และจิตใจ เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้ง จะพบว่าบัณฑิตมีหลายระดับและรูปแบบ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ซึ่งการเข้าใจประเภทของบัณฑิตช่วยให้เราเลือกคบหาและพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม

ลักษณะของบัณฑิต

บัณฑิตที่สมบูรณ์ไม่ได้หมายถึงเพียงผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเท่านั้น แต่ยังคงประกอบไปด้วยคุณลักษณะหลายประการที่เกื้อหนุนให้เป็นผู้ที่มีคุณค่าต่อตนเองและสังคม งานวิจัยได้ศึกษาและรวบรวมคุณลักษณะสำคัญของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข (ดร.สพลณภัทร และคณะ, 2557) ได้สรุปคุณลักษณะสำคัญของบัณฑิตไว้ 5 ประการตามลำดับความเห็นสอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1. มีคุณธรรมและจริยธรรมในตน ในวิชาชีพ และในสังคม โดยสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพและต่อสังคม ยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ รู้จักเสียสละเอื้อเฟื้อยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์

2. มีความรู้ความสามารถอย่างลึกซึ้งตามสาขาวิชาชีพ เข้าใจหลักการและทฤษฎีพื้นฐานในการทำงาน โดยนำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และนำไปประยุกต์พัฒนาในวิชาชีพ
3. มีความสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร บัณฑิตควรมีทักษะภาษาอยู่ในระดับดี ซึ่งจะต้องมีทักษะทางภาษา 4 ด้าน คือด้านฟัง พูด อ่าน เขียน สื่อสารได้อย่างถูกต้อง และสามารถ นำความรู้ทางด้านภาษาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงานได้
4. มีสมรรถภาพ และสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีจิตใจที่ร่าเริงแจ่มใส มอง โลกในแง่ดี เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น และมีวิธีการจัดการกับความเครียดได้อย่างเหมาะสม
5. เป็นพลเมืองที่ดีสามารถบริหารความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นได้ มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น แก้ปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นได้ สามารถนำความขัดแย้งมาเป็นโอกาสในการทำงานและการดำเนินชีวิต

จะเห็นได้ว่าการเป็นบัณฑิตไม่ได้หมายถึงเพียงการจบการศึกษาเท่านั้น แต่ยังต้องมีคุณลักษณะหลายด้านที่หล่อหลอมให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่าทั้งต่อตนเองและสังคม คุณลักษณะทั้ง 5 นี้ ทั้งหมดเป็นคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตและการทำงานในสังคมยุคใหม่ ข้อความนี้ช่วยสร้างแนวคิดเชิงบวกในการพัฒนาคนให้ครบด้าน ทั้งความรู้ ทักษะ และคุณธรรม ถือเป็นแนวทางสำคัญในการผลิตบัณฑิตที่ตอบโจทย์สังคมอย่างแท้จริง

ลักษณะของบัณฑิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาก็มีหลักธรรมหลายข้อที่ได้อธิบายเกี่ยวกับการคบหาหรือการเป็นบัณฑิตที่ดี เช่น

1. มงคล 38 ข้อที่ 2 คบบัณฑิต

พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ กล่าวว่า เนื่องจากบัณฑิตเป็นผู้จิตใจผ่องใส มีความเห็นถูกต้อง ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ฉลาดในการสอดส่องหาเหตุผล จึงมีลักษณะพิเศษสูงกว่าคนทั้งหลาย 3 ประการ คือ

- 1.1 ชอบคิดดีเป็นปกติ ได้แก่ คิดให้ทาน คิดให้อภัยอยู่เสมอ ไม่ผูกพยาบาท คิดเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง เช่น เห็นว่าบุญบาปมีจริง พ่อแม่มีพระคุณต่อเราจริง เป็นต้น
- 1.2 ชอบพูดดีเป็นปกติ ได้แก่ พูดคำจริง พูดคำสมานไมตรี พูดคำมีประโยชน์ พูดด้วยจิตที่ประกอบด้วยเมตตา และพูดถูกต้องตามกาลเทศะ
- 1.3 ชอบทำดีเป็นปกติ ได้แก่ มีเมตตากรุณา ประกอบสัมมาอาชีวะ ทำบุญให้ทาน เป็นปกติ รักษาศีล ทำสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ (พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ, 2547)

2. สุจริต 3

กมล ตันจันวิฒนกุล ได้กล่าวว่า สุจริต 3 อย่าง ได้แก่

- 2.1 ประพฤติชอบด้วยกาย เรียก กายสุจริต กายสุจริต 3 อย่าง เว้นจากฆ่าสัตว์ 1 เว้นจากลักทรัพย์ 1 เว้นจากประพฤติดีในกาม 1

2.2 ประพฤติชอบด้วยวาจา เรียกว่า วรสุจริต 4 อย่าง เว้นจากพูดเท็จ 1 เว้นจากพูดส่อเสียด 1 เว้นจากพูดคำหยาบ 1 เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ 1

2.3 ประพฤติชอบด้วยใจ เรียกว่า มโนสุจริต 3 อย่าง ไม่โลภอยากได้ของเขา 1 ไม่พยาบาทปองร้ายเขา 1 เห็นชอบตามคลองธรรม 1 (กมล ตันจันวิวัฒกุล, 2555, น. 82)

3. ธรรมของสัตบุรุษ 7

พระครูอุปัชฌาย์ปรีดีโสภณ และคณะ กล่าวว่า ความหมายของสัปปริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี ซึ่งประกอบด้วยดังนี้

3.1 ธัมมัญญูตา (ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ) คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล

3.2 อตถัญญูตา (ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล) คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก

3.3 อตถัญญูตา (ความรู้จักตน) คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น

3.4 มัตถัญญูตา (ความรู้จักประมาณ) คือ ความพอดี

3.5 กาลัญญูตา (ความรู้จักกาล) คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการ ประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน

3.6 ปริสัจญูตา (ความรู้จักบริษัท) คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม

3.7 ปุคคลัญญูตา หรือ ปุคคลปรอปรัญญูตา (ความรู้จักบุคคล) คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดย อธิยาศัยความสามารถ และคุณธรรม (พระครูอุปัชฌาย์ปรีดีโสภณ และคณะ, 2564)

พระพุทธศาสนาได้ให้แนวทางในการเป็นบัณฑิตที่ดีผ่านหลักธรรมต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม มงคลข้อที่ 2 “คบบัณฑิต” ซึ่งให้เห็นถึงลักษณะของผู้มีปัญญาที่ควรคบหา เช่น ชอบคิดดี พูดดี และทำดี ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข หลัก “สุจริต 3” ก็เน้นการประพฤติชอบทั้งทางกาย วาจา และใจ เป็นการควบคุมตนเองไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่น และส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างมีศีลธรรม ขณะเดียวกัน “ธรรมของสัตบุรุษ 7” หรือสัปปริสธรรม ก็ให้แนวทางการดำเนินชีวิตที่ลึกซึ้ง เช่น การรู้จักตน รู้จักประมาณ และรู้จักกาลเทศะ ซึ่งช่วยให้บุคคลเป็นคนดีทั้งในด้านความคิดและการปฏิบัติ โดยรวมแล้วหลักธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างบัณฑิตที่สมบูรณ์ทั้งด้านความรู้และคุณธรรม

คบบัณฑิตเพื่อพัฒนาตนเองอย่างไร

การพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความตั้งใจและแนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งพระพุทธศาสนาได้วางหลักธรรมไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อช่วยให้บุคคลสามารถยกระดับตนเองทั้งทางกาย วาจา ใจ ไปสู่ความเป็นคนดีและมีชีวิตที่เจริญมั่นคง โดยการพัฒนาตนเองนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนตามลำดับของการ

เรียนรู้และฝึกฝน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ ซึ่งแต่ละขั้นมีลักษณะเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน และสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในแต่ละระดับ

การพัฒนาตนเองขั้นแรกคือ การพัฒนานิสัยเสียก่อน นิสัยของคนเราจะมาจากสิ่งแวดล้อม คนรอบตัว เราคบกับคนอย่างไร บุชายกย่องใคร เราก็จะค่อยๆ มีนิสัยไปตามเขา ใครคบคนชั่วเล้า เป็นเพื่อนสนิทไม่ช้าจะกลายเป็นไอ้ชั่วเฝ้าตามไป (กัลยาณมิตร, 2559, ออนไลน์)

สามารถจำแนกตามลักษณะของการพัฒนาตนเองได้ 3 ขั้นตอน คือ

1. หลักการพัฒนาตนเองขั้นพื้นฐาน (ความรู้) ประกอบด้วยหลักธรรมที่เป็นมงคล 18 ประการ ได้แก่ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาบุคคลที่ควรบูชา อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม การสร้างสมความดีไว้ก่อน การตั้งตนไว้ชอบหรือดำรงตนถูกต้อง การรอบรู้วิทยาการ ความชำนาญในศิลปะ การมีระเบียบวินัย การพูดจาดีเป็นวาจาสุภาพ การเลี้ยงดูบิดามารดา การเลี้ยงดูบุตรธิดา การเลี้ยงดูภรรยา การทำงานไม่ให้คั่งค้าง การบำเพ็ญทาน การประพฤติเป็นธรรม การสงเคราะห์ญาติ และการทำงานไม่มีโทษ

2. หลักพัฒนาตนเองขั้นกลาง (ทักษะ) ประกอบด้วยหลักธรรมที่เป็นมงคล 12 ประการ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป การสำรวมจากการดื่มน้ำเมา การพึงธรรมตามกาล ความอดทน ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย การคบหาสมณะ การสนทนาธรรมตามกาล ความไม่ประมาทในธรรม ความเป็นผู้มีสัมมาคารวะ การถ่อมตัว ความสันโดษ และความกตัญญู

3. หลักพัฒนาตนเองขั้นสูง (เจตคติ) ประกอบด้วยหลักธรรมที่เป็นมงคล 8 ประการ ได้แก่ ความมีตบะ (ใช้ความเพียรเผาผลาญกิเลส) การประพฤติพรหมจรรย์ การเห็นแจ้งในอริยสัจ ทำนิพพานให้แจ้ง จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตปราศจากธุลี (กิเลส) และจิตเกษม

เป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ กล่าวคือ เป็นการพัฒนาตนเองตามลำดับจากขั้นพื้นฐาน คือ การปรับองค์ความรู้ เช่น การคบบัณฑิต การศึกษาศิลปวิทยา การใช้ชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับคนในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว ญาติมิตร และสังคมวงกว้าง จากนั้นจึงก้าวสู่การพัฒนาทางด้านทักษะ คือความอดทน ความประพฤติปฏิบัติ ตนเองในสถานการณ์การต่างๆ และพัฒนาสู่การพัฒนาขั้นสูงสุดคือการพัฒนาทางจิต การพัฒนาตนเองที่ ครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ มีความสอดคล้องกับแก่นแนวคิดเรื่องไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา จึงทำให้มงคลสูตรเป็นสูตรการพัฒนาตนเองที่เหมาะสมต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564, ออนไลน์)

สังเคราะห์ผลการศึกษา Diagram

บทสรุป (Conclusion)

การคบเพื่อนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิต เพราะในชีวิตประจำวันเราต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ บางปัญหาเราอาจแก้ไขได้ด้วยตนเอง แต่บางปัญหาก็ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่น เมื่อเราประสบปัญหาที่ไม่สามารถจัดการได้เพียงลำพัง บุคคลแรกที่เรามักนึกถึงก็คือเพื่อน ที่จะสามารถช่วยแบ่งเบาภาระของเราได้ อย่างไรก็ตาม นอกจากการรู้จักเลือกคบเพื่อนแล้ว การพัฒนาทักษะการจัดการตนเองก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน การจัดการตนเองที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยความเข้าใจในกระบวนการคิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความทุกข์ ความไม่สบายใจ หรือความสับสนได้ การจัดการตนเองที่ดีจะช่วยให้เราสามารถมองปัญหาในมุมใหม่ จัดการกับอารมณ์ทางลบ และใช้จุดแข็งของตนเองในการพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน

การรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดีควบคู่ไปกับการมีทักษะการพัฒนาตนเองที่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เราสามารถดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ ทั้งยังเป็นภูมิคุ้มกันที่จะช่วยให้เราไม่ถูกชักจูงไปในทางที่ผิด และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

องค์ความรู้ใหม่

การคบบัณฑิตไม่ได้จำกัดอยู่ที่การคบหาผู้มีการศึกษาสูงเท่านั้น แต่หมายถึงการคบผู้ที่มีปัญญา มีคุณธรรม และดำเนินชีวิตด้วยความถูกต้อง บัณฑิตมีทั้งบัณฑิตภายนอก (บุคคลทั่วไป) และบัณฑิตภายใน (ตัวเราเมื่อคิดดี พูดดี ทำดี) การพัฒนาตนเองผ่านการคบบัณฑิตควรดำเนินตามลำดับขั้น ขั้นพื้นฐาน (พัฒนาความรู้) ขั้นกลาง (พัฒนาทักษะ) และขั้นสูง (พัฒนาเจตคติ) ซึ่งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) วิธีการคบบัณฑิตที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การหมั่นไปมาหาสู่ เข้าไปนั่งใกล้ มีความจริงใจ ฟังคำแนะนำ จำจรรมที่ได้ฟัง พิจารณาไตร่ตรอง และปฏิบัติตาม การคบบัณฑิตจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตนเอง ผู้ที่เลือกคบหาบัณฑิตและนำคำสอนไปปฏิบัติอย่างจริงจังย่อมประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2564). มงคล 38 หลักการพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จ.

<https://shorturl.asia/wnTl6>

กมล ต้นจันวัฒนกุล. (2555). หลักสุจริต. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 5(พฤษภาคม-สิงหาคม), 79-89

พระครูปรีดีสาทร และภาสกร ดอกจันทร์. (2565). การคบบัณฑิตเป็นมงคลอันสูงสุด. *วารสารการบริหารและสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(2), 113-120

พระครูอุปกิตปรีดีโสภณ และคณะ. (2564). สัปบุริธรรม 7 กับการพัฒนาในศตวรรษที่ 21. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 6(2), 198-206

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. (2547). มงคลชีวิตฉบับก้าวหน้า. <https://shorturl.asia/NDlie>

พระวิจิตร มหาวริโย และคณะ. (2558). การศึกษาจริยศาสตร์การคบคนในมงคลสูตร. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 15(3), 47-57.

พระอธิการบุญยืน กนตวณโณ และพระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร. (2561). ศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์แห่งการคบกำยานมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 12(2), 193-198.

สิริญา พุคณาญาณ และคณะ. (2557). คุณลักษณะของบัณฑิตมหาวิทยาลัยบูรพาตามกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565). *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม*, 10(1), 297-307.

**การพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5
วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล**

วุฒินันท์ หมูไพบูลย์*

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, จดหมายอิเล็กทรอนิกส์: topboss31391@gmail.com

ข้อมูลบทความ

บทความวิจัย

คำสำคัญ:

สื่อมัลติมีเดีย; ผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียน; ประวัติศาสตร์;
สังคมศึกษา

วันที่รับบทความ:

11 มีนาคม 2568

วันที่แก้ไข:

24 เมษายน 2568

วันที่ตอบรับตีพิมพ์:

26 เมษายน 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสื่อมัลติมีเดียและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนกับหลังเรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 ได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า 1) การประเมินของผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นภาพรวมว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องในระดับมาก (ค่า IOC เท่ากับ 0.87) ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 จำนวน 21 คน มีผลคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนคิดเป็นคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 7.14 และมีผลคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนคิดเป็นคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 15.76 และ 3) นักเรียนมีผลวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีคะแนนความก้าวหน้าเฉลี่ยร้อยละ 8.61

Development of multimedia on country's reform during the reign of King Rama V in the history subject of the social studies, religion and culture subject group for Mathayom 3/7 students, Narinukul School

Wuttinan Mupaiboon*

Social Studies Program, Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University

* Corresponding author, Email: topboss31391@gmail.com

ARTICLE INFO

Research Article

Keywords:

Multimedia;

Academic achievement;

History;

Social studies

Received:

11 March 2025

Revised:

24 April 2025

Accepted:

26 April 2025

ABSTRACT

The purpose of this research is to develop multimedia and compare the learning achievement before and after learning with multimedia on national reform during the reign of King Rama V in the history subject of the social studies, religion and culture learning group for Mathayomsuksa 3/7 students of Narinukul School. The target group of the research is 21 Mathayomsuksa 3/7 students at Narinukul School in the first semester of the academic year 2023, who were selected using the purposive sampling method. The results of the research were found: 1) The evaluation of experts had an overall opinion that The instrument used in this study has a high level of consistency (IOC value of 0.87) which can be used; 2) Students received academic achievement in the subject of national reform in the reign of King Rama V in the history subject before studying with an average score of 7.14 percent and received academic achievement after studying with an average score of 15.76 percent; and 3) students had higher academic achievement after studying than before, with an average progress score of 8.61 percent.

บทนำ

ยุโรปในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 - 19 ได้เกิดแนวคิดลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) โดยเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองและเป็นนโยบายต่างประเทศในการขยายอำนาจทางการเมือง เพื่อเข้าควบคุมหรือมีอำนาจเหนือดินแดนต่างชาติ เป็นวิธีการเพื่อให้ได้มาและธำรงรักษาประเทศแม่ของตนให้มีความยิ่งใหญ่และดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งรวมถึงแนวคิดที่อ้างถึง ภาระคนขาว (The White Man's Burden) ในบทกวีของ นาย รัตยอร์ด คิบลิงค์ นักประพันธ์ชาวอังกฤษ โดยในบทกวีได้กล่าวเอาไว้ว่า จักรวรรดินิยมและการล่าอาณานิคมคือ สิ่งจำเป็นและยังเป็นภาระอันยิ่งใหญ่ของคนขาว เพราะ อารยธรรมคนขาวมีความเจริญรุ่งเรืองเหนือกว่าอารยธรรมชาติอื่นๆ ไม่ว่าจะ เป็น ชาติตะวันตกอย่างจักรวรรดิอังกฤษที่มีอาณานิคม 1 ใน 4 ของโลก ส่วนตะวันออกก็มีจักรวรรดิญี่ปุ่นที่ต้องการมีอำนาจในเอเชียตะวันออกจึงทำสงครามกับเกาหลีและจีนจนได้รับชัยชนะ เป็นต้น

ทวีปเอเชียยังเป็นอีกทวีปหนึ่งที่มีมหาอำนาจยุโรปให้ความสนใจ นับตั้งแต่ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นไป โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ชาติตะวันตกได้เข้ามายึดครองประเทศต่างๆ เริ่มจากการยึดครองเมืองท่าและแหล่งผลิตเครื่องเทศก่อน ดังนั้น จึงทำให้บริเวณที่เป็นหมู่เกาะตกอยู่ภายใต้การยึดครองของชาติตะวันตก โดยฮอลันดาค่อยๆ ขยายอิทธิพลเข้าครอบครองอินโดนีเซียแทนโปรตุเกส อังกฤษขอเช่าเกาะสิงคโปร์จากสุลต่านแห่งยะโฮร์ และเมื่อ พ.ศ.2367 ได้ทำสนธิสัญญากับฮอลันดาแบ่งเขตอิทธิพลกันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยฮอลันดาจะมีอิทธิพลตั้งแต่ใต้เกาะสิงคโปร์ลงไป ส่วนอังกฤษมีอิทธิพลเหนือเกาะสิงคโปร์ขึ้นมา หลังจากนั้นอังกฤษได้ขยายอิทธิพลเข้าสู่มาลายู จนมีอำนาจการปกครองเหนือมาลายูทั้งหมด และในปีเดียวกันกับที่อังกฤษทำสนธิสัญญากับฮอลันดา อังกฤษเริ่มทำสงครามครั้งแรกกับพม่า ซึ่งทำให้พม่าเริ่มเสียดินแดนบางส่วนให้อังกฤษ และในสงครามครั้งที่ 3 พม่าต้องสูญเสียเอกราชให้แก่อังกฤษใน พ.ศ.2428 และถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอินเดียของอังกฤษ

ส่วนฝรั่งเศสได้ทำสงครามกับญวน เมื่อปี พ.ศ.2401 ญวนได้พ่ายแพ้และต้องทำสนธิสัญญาในปี พ.ศ. 2405 ยกดินแดนญวนตอนล่างที่เรียกว่า “โคชินไชน่า (Cochin-China)” ให้ฝรั่งเศสพร้อมเปิดเมืองท่าและต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม รวมถึงให้ฝรั่งเศสมีสิทธิเดินเรือในแม่น้ำโขง จากนั้นฝรั่งเศสได้ขยายอำนาจต่อไป จนได้ดินแดนญวนทั้งหมดในปี พ.ศ.2428 นอกจากนี้ ฝรั่งเศสยังขยายอำนาจเข้าไปในเขมรและลาว ซึ่งเป็นประเทศราชของสยาม โดยในปี พ.ศ.2410 ฝรั่งเศสได้ดินแดนเขมรด้านตะวันออก พ.ศ.2436 ได้ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงหรือดินแดนลาวส่วนใหญ่ และต่อมาได้เขมรและลาวส่วนที่เหลือจากสยาม

ช่วงเวลาที่เหล่าชาติตะวันตกทำการล่าอาณานิคมอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น สยามประเทศซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้รับผลกระทบจากการล่าอาณานิคมทั้งทางตรงและทางอ้อมเป็นอย่างมาก เพราะขณะนั้นจักรวรรดินิยมตะวันตกคุกคามประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างหนัก ทำให้ประเทศเพื่อนบ้านของสยามตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก อีกทั้งสยามยังเป็นเป้าหมายสำคัญที่เหล่าชาติตะวันตกอย่างอังกฤษและฝรั่งเศสต้องการที่จะครอบครองเป็นอาณานิคมของตน ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงริเริ่มปฏิรูปสยามประเทศให้มีความเจริญทัดเทียมกับชาติตะวันตก โดยเฉพาะด้านการเมืองการปกครอง เนื่องจาก

ทรงพิจารณาเห็นว่า การปกครองแบบเดิมที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้วสมัย ไม่เหมาะสมกับสภาพทางการปกครองและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การปกครองแบบเดิมจะมีผลทำให้ประเทศชาติขาดเอกภาพในการปกครอง ขาดประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดินและพัฒนาได้ยาก หากไม่ทรงปฏิรูปประเทศแผ่นดินย่อมจะเป็นอันตรายต่อเอกราชของชาติ เพราะขณะนั้นจักรวรรดินิยมตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อังกฤษและฝรั่งเศสได้เข้ามาแสวงหาอาณานิคมในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และทรงเห็นว่าลักษณะการปกครองของสยามที่ใช้มาแต่เดิมแล้วสมัยไม่สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง

ในการปฏิรูปด้านการเมืองการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 การปกครองส่วนกลางระยะแรกทรงยกเลิกการปกครองแบบจตุสดมภ์และทรงจัดตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และสภาที่ปรึกษาในพระองค์ ต่อมาในระยะที่สองทรงเริ่มการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินใหม่ตามแบบตะวันตก โดยมีการจัดแบ่งหน่วยงานการปกครองเป็น 12 กรม ซึ่งต่อมาเปลี่ยนไปใช้คำว่า “กระทรวง” แทน โดยประกาศสถาปนากรมหรือกระทรวงต่างๆ ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2435 นอกจากนี้ ทรงปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคจากการกระจายอำนาจหรือแบบหัวเมือง มาเป็นแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางในรูปแบบของมณฑลเทศาภิบาล มีข้าหลวงเทศาภิบาลไปปกครอง รวมทั้งทรงจัดระเบียบการปกครองท้องถิ่นที่เป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เมือง ให้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้เลือกผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้เลือกกำนัน ส่วนนายอำเภอเลือกและแต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการเมือง และมีการตั้งสุขาภิบาลเพื่อเป็นการบำบัดทุกข์และบำรุงสุขแก่ราษฎร นอกจากด้านการเมืองการปกครองแล้ว รัชกาลที่ 5 ยังทรงปฏิรูปด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ สังคม และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งผลจากการปฏิรูปประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 สยามมีความก้าวหน้าและทัดเทียมกับชาติตะวันตกมากขึ้น รวมถึงได้มีการปฏิรูปด้านอื่นๆ อีกมากมาย จนทำให้สยามประเทศเป็นเพียงชาติเดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สามารถรักษาเอกราชเอาไว้ได้ (กำพล ศรีโท, พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ, 2566)

การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ของโรงเรียนต่างๆ ในโลกยุคปัจจุบันมีปัญหาในวิธีการสอน กล่าวคือ นักเรียนขาดความรู้และความเข้าใจในรายวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่มีรูปแบบการเรียนการสอนด้วยการเน้นบรรยาย จดจำ และเน้นเนื้อหาจากหนังสือเรียนเป็นหลัก ทำให้ตัวของนักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายและไม่สามารถจดจำเนื้อหาในรายวิชาประวัติศาสตร์ได้ ปัญหาในการจัดการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น การที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น คุณครูไม่มีสื่อในการเรียนการสอนหรือมีแต่สื่อไม่มีคุณภาพพอที่จะทำการสอน เนื่องจากการที่จะผลิตหรือการใช้สื่อมาประกอบการเรียนการสอนนั้นมีปัญหาและยุ่งยาก กล่าวคือ ทางโรงเรียนไม่มีงบประมาณ รวมถึงผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญ คุณครูขาดความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในการผลิตหรือสร้างสื่อการเรียนการสอนที่ถูกต้อง ส่งผลให้การผลิตและการสร้างสื่อการเรียนการสอนไม่ตรงกับวัตถุประสงค์เนื้อหาและกิจกรรมของบทเรียน ไม่มีการประเมินผลการผลิตและการสร้างสื่อการเรียนการสอน หรือประเมินแต่ไม่นำผลของการประเมินมาแก้ไขหรือปรับปรุงเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้น ทำให้ส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนในรายวิชาประวัติศาสตร์

ในการสัมภาษณ์คุณครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม การจัดการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ ประเด็นเกี่ยวกับ การปฏิรูปประเทศสมัยรัชกาลที่ 5 นักเรียนไม่สามารถสรุปใจความสำคัญและบทบาทหน้าที่ในแต่ละด้านของการปฏิรูปประเทศสมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องจาก นักเรียนไม่เคยได้ยินเรื่องราวดังกล่าวมาก่อน อีกทั้งคุณครูผู้สอนได้สอนเฉพาะข้อมูลและเรื่องราวพื้นฐานของการปฏิรูปประเทศสมัยรัชกาลที่ 5 เท่านั้น รวมถึงวิธีการสอนของคุณครูผู้สอนจะเน้นการบรรยายเป็นหลัก ทำให้นักเรียนไม่สามารถจับใจความสำคัญของเนื้อหาในการสอน ถึงแม้คุณครูผู้สอนจะมีสื่อการเรียนรู้ แต่สื่อการเรียนรู้ที่คุณครูนำมาทำการสอนเป็นสื่อที่ไม่ใช่ข้อมูลใหม่ล่าสุดและไม่เป็นปัจจุบัน

จากสภาพการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา การพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ เนื่องจาก เพื่อพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน และเป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ในการเลือกใช้วิธีการสอนด้วยสื่อมัลติมีเดียที่เข้ามาสอนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัย รัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2.2 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนกับหลังเรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

3.1 เป็นการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ด้วยสื่อมัลติมีเดียให้สูงขึ้น

3.2 เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาในการเลือกใช้วิธีการสอนด้วยสื่อมัลติมีเดียที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร

การศึกษาครั้งนี้ ทำการศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนนารีนุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ จำนวน 559 คน

2. ตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ ทำการศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนนารีนุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ จำนวน 21 คน ได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ คือ สื่อมัลติมีเดีย

3.2 ตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเนื้อหาเรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยปรับปรุงและปฏิรูปประเทศ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ปรับปรุง 2560)

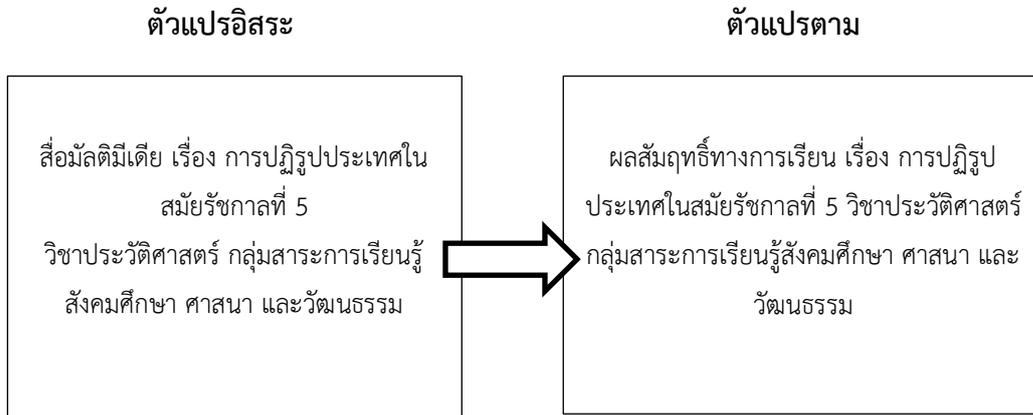
5. ระยะเวลาในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ทำการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โดยใช้เวลาทำการทดลองเป็นเวลา 4 คาบๆ ละ 50 นาที เป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์

ข้อตกลงเบื้องต้น

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความรู้ความเข้าใจผ่านการทดสอบ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มาแล้ว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 : กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

การปฏิรูปประเทศ หมายถึง การปรับเปลี่ยนโครงสร้างในแต่ละด้านอันเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการปกครองประเทศ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนทั้งประเทศ

การปฏิรูปประเทศสมัยรัชกาลที่ 5 หมายถึง รัชกาลที่ 5 ได้ทรงริเริ่มปฏิรูปทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ให้เป็นแบบชาติตะวันตก รวมถึงมีการเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศด้วยการเสด็จประพาสยุโรปถึง 2 ครั้ง เพื่อหาพันธมิตรและเจริญสัมพันธกับนานาประเทศในทวีปยุโรป

สื่อมัลติมีเดีย หมายถึง การใช้คอมพิวเตอร์สื่อความหมาย โดยการผสมผสานสื่อหลายชนิด เช่น ข้อความ กราฟ ภาพศิลป์ เสียง ภาพเคลื่อนไหว และวีดิทัศน์ เป็นต้น

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ความสามารถของนักเรียน ซึ่งจะวัดจากคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบหลังการเรียนของนักเรียนทั้งหมดที่เรียน และการใช้ สื่อมัลติมีเดีย สาระประวัติศาสตร์ เรื่อง การปฏิรูปประเทศด้านการเมืองการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5

ประวัติศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนทั้งหมดในสังคมโดยเน้นในแง่ของการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยต่างๆ ตั้งแต่อดีต อดีตเมื่อปีที่แล้ว เดือนที่แล้ว นาปีที่แล้ว จนถึงปัจจุบัน ที่มีลักษณะการเคลื่อนไหวต่อเนื่อง เหตุการณ์ความเป็นมา หรือเรื่องราวสำคัญ ตามที่บันทึกไว้เป็นหลักฐาน

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนนารีนุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566

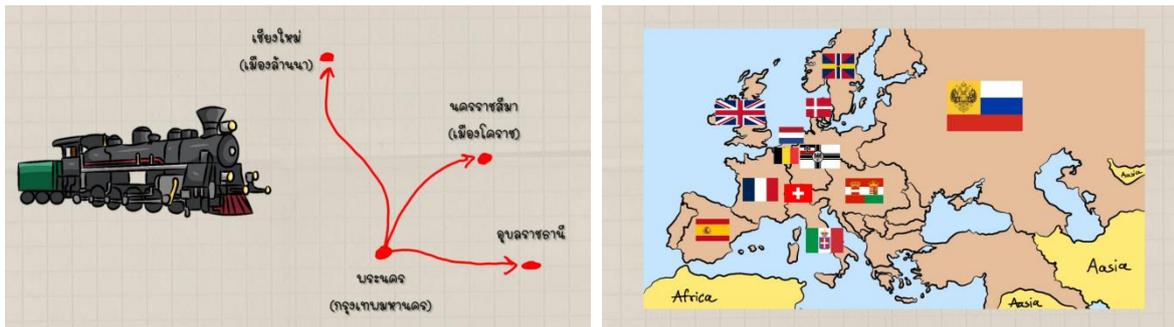
โรงเรียนนารีนุกูล หมายถึง โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ หมายถึง เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่อยู่ใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดอุบลราชธานี อำนาจเจริญ

ตัวอย่างนวัตกรรมที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2 : ตัวอย่างนวัตกรรมที่ใช้ 1

ภาพที่ 3 : ตัวอย่างนวัตกรรมที่ใช้ 2

ผลการวิจัย

จากการวิจัยการพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1) ผลการประเมินคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย พบว่า การประเมินของผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นภาพรวมว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องใน ระดับมาก (ค่า IOC เท่ากับ 0.87) ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้

2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ให้มีประสิทธิภาพ ปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย มีผลคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนคิดเป็นคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 7.14 และมีผลคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนคิดเป็นคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 15.76 เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการทำแบบทดสอบมาเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ สามารถสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้จริง

3) ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้จากการทำการทดสอบกับกลุ่มประชากรก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ด้วยสื่อมัลติมีเดียมีคะแนนหลังเรียนเมื่อพิจารณาจากคะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ผลปรากฏว่า นักเรียนมีผลวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีคะแนนความก้าวหน้าเฉลี่ยร้อยละ 8.61

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยการพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 มีประเด็นที่พบดังนี้

1) สื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 ที่ผู้ศึกษาค้นคว้าสร้างขึ้นมีค่าดัชนีความสอดคล้องในระดับมาก (ค่า IOC เท่ากับ 0.87) เมื่อประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีความสอดคล้องมากสามารถนำไปใช้ได้ หมายความว่า สื่อมัลติมีเดียดังกล่าวเหมาะสมที่จะนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับนักเรียนทั้งนี้ เนื่องจากผู้ศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อมัลติมีเดีย รูปแบบต่างๆ รวมทั้งยังได้ศึกษากิจกรรมการเรียนรู้จากเอกสารงานวิจัยต่างๆ จากผู้มีประสบการณ์ รวมถึงผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องได้ตรวจสอบความถูกต้องของสื่อมัลติมีเดียที่นำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น จึงทำให้ผลการเรียนรู้ของนักเรียนอยู่ในระดับที่ดี สื่อมัลติมีเดียจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีชนิดหนึ่ง ผลจากการทดลองและผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ทำให้สื่อมัลติมีเดียมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด จากผลการหาคุณภาพความสอดคล้องของสื่อมัลติมีเดีย ย่อมแสดงถึงประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 ทำให้ ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนเกิดการเรียนรู้จริงเกิดทักษะกระบวนการ และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติได้จริง

2) ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียน มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 7.14 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.77 และผลการเปรียบเทียบคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 15.76 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

เท่ากับ 2.41 เมื่อนำผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 2 ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 มีค่าคะแนนความก้าวหน้าเฉลี่ยร้อยละ 8.61 ที่ได้จากการคำนวณ ซึ่งแสดงว่าการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดังกล่าวทำให้ทราบว่า นักเรียนมีความรู้จริงจากการปฏิบัติกิจกรรมใน สื่อมัลติมีเดีย แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ สื่อมัลติมีเดียผ่านการตรวจ กลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญเป็นอย่างดีประกอบกับแบบทดสอบ แต่ละข้อได้ผ่านการวิเคราะห์ข้อสอบหาความเชื่อมั่นทั้งฉบับมาแล้ว จึงถือได้ว่าเป็นแบบทดสอบที่มีคุณภาพ ทำให้นักเรียนได้ทำแบบทดสอบที่ดีที่สุดและทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ ดาวธดา วีระพันธ์ และณัฐวิ อนุพงศ์ (2560). ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องการเรียนรู้การตูนมัลติมีเดีย 2 มิติ เรื่องอยู่อย่างพอเพียง ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งได้นำเสนอว่า สื่อการเรียนรู้การตูนมัลติมีเดีย 2 มิติ เรื่อง อยู่อย่างพอเพียงผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มีคุณภาพอยู่ในระดับดีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.64

ข้อเสนอแนะการวิจัย

หลังจากที่ผู้วิจัยได้วิจัยในชั้นเรียน การพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การปฏิรูปประเทศใน สมัยรัชกาลที่ 5 วิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนนารีนุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ผู้วิจัยพบว่ามีข้อพิจารณาและมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการศึกษาค้นคว้าไปใช้

- 1) สื่อมัลติมีเดีย เป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ดังนั้นครูผู้สอนควรนำเอาสื่อมัลติมีเดียไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มากขึ้น
- 2) การดำเนินการควรทำตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในคำชี้แจง แต่ครูผู้สอนสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้
- 3) ครูควรกระตุ้นให้กำลังใจและเสริมแรงทางบวกให้นักเรียนกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาและพัฒนาสื่อมัลติมีเดียให้มีความเหมาะสมกับวิธีการจัดการเรียนการสอนและเนื้อหา เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดทักษะและกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) พัฒนาสื่อมัลติมีเดียให้มีความกระชับเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาประวัติศาสตร์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กวิฏ ตั้งจรัสวงศ์ และ ประพันธ์ แจ้งกิจชัย. (ม.ป.ป.). *ความหมายและความสำคัญของประวัติศาสตร์*.

<https://www.bootcampdemy.com>

เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสตร์ และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กำพล ศรีโท และ พระมหากฤษณา กิตติโสภโณ. (2566). สมเด็จพระปิยมหาราชกับการปฏิรูปประเทศไทย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 12(2) A25-A40

ดาวรดา วีระพันธ์ และณัฐวดี อนุพงศ์. (2560). การเรียนรู้การ์ตูนมัลติมีเดีย 2 มิติ เรื่องอยู่อย่างพอเพียง ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 7(3): 61-72.

ปภาณิน เกษตรทัต. (2565). *50 เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มติชน.

พีระพงษ์ เตชะทัตตานนท์. (2564). *100 เรื่องต้องรู้สู่อัจฉริยะ ประวัติศาสตร์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). อมรินทร์คิดส์ อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

การพัฒนาแบบฝึกทักษะ ร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชา
ประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ
อุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ

วรัทภพ บุญถุกนิธิโชติ*

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, จดหมายอิเล็กทรอนิกส์: std.64121100108@ubru.ac.th

ข้อมูลบทความ

บทความวิจัย

คำสำคัญ:

แบบฝึกทักษะ; สื่อประสม;
อาณาจักรธนบุรี;
ประวัติศาสตร์

วันที่รับบทความ:

10 เมษายน 2565

วันที่แก้ไข:

24 เมษายน 2565

วันที่ตอบรับตีพิมพ์:

27 เมษายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยในชั้นเรียนครั้งนี้วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบฝึกทักษะร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชาประวัติศาสตร์ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนกับหลังเรียน ด้วยแบบฝึกทักษะร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการอุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 จำนวน 30 คน เนื่องจากเป็นห้องเรียนที่ผู้วิจัยได้รับมอบหมายให้เป็นครูผู้สอนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนจัดการเรียนรู้ จำนวน 4 แผน นวัตกรรม คือ แบบฝึกทักษะ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี เครื่องมือที่ใช้วัด คือ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนด้วยแบบฝึกทักษะมีผลคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนคิดเป็นคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 3.67 และมีผลคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนคิดเป็นคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 5.97 เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการทำแบบทดสอบมาเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ สามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยแบบฝึกทักษะ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้จริง 2) ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ได้จากการทำการทดสอบกลุ่มประชากรก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยแบบฝึกทักษะมีคะแนนหลังเรียนเมื่อพิจารณาจากคะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ผลปรากฏว่านักเรียนมีผลวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

Development of skill training with multimedia on the development of the Thonburi Kingdom, a history subject for Mathayom 2/6 students at Udom Suksa Development Preparatory School, Ubon Ratchathani, under the Office of the Secondary Education Area of Ubon Ratchathani, Amnat Charoen

Warattaphop Boontuknitichot*

Department of Social Studies, Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University
*Corresponding author, Email: std.64121100108@ubru.ac.th

ARTICLE INFO

Research Article

Keywords:

*Skill training;
multimedia; Thonburi
Kingdom; history*

Received: 10 April 2025

Revised: 24 April 2025

Accepted: 26 April 2025

ABSTRACT

This classroom research aimed to develop a multimedia skill training worksheet on the Development of Thonburi Kingdom, History subject, and to compare the academic achievement before and after learning with the multimedia skill training worksheet on the Development of Thonburi Kingdom, History subject, of Mathayom 2/6 students at Triam Udom Suksa Development School, Ubon Ratchathani, under the Office of Secondary Education Area Ubon Ratchathani, Amnat Charoen. The target group of the research was 30 Mathayom 2/6 students because this is the classroom that the researcher was assigned to be a teacher. The research instruments included 4 learning management plans; the innovation was a skill training worksheet on the Development of Thonburi Kingdom; the measurement tool was a pre- and post-learning achievement test; and the data were analyzed using statistics including percentage, mean, and standard deviation (S.D). The research results found that 1) Academic achievement in the Development of Thonburi Kingdom, History subject, The students' pre-test achievement scores of the skill exercises were 3.67 percent on average and 5.97 percent on the post-test achievement scores on average. When the average scores from the test were compared with the specified standards, it can be concluded that the learning management with skill exercises on the topic of the Development of the Thonburi Kingdom, History subject, of Mathayom 2/6 students can actually develop academic achievement. 2) The results of the comparison of academic achievement results from testing the population group before and after learning with the skill exercises showed that the post-test scores, when considering the pre-test achievement scores, showed that the students' post-test achievement scores were higher than the pre-test scores.

บทนำ

การศึกษาของประเทศไทยนับแต่อดีตจะเห็นได้ว่า เป็นการศึกษาชนิดที่ไม่มีแบบแผน ไม่มีสถานศึกษาอย่างชัดเจน สำหรับเรียนหนังสือโดยเฉพาะ ไม่มีหลักสูตรว่าจะเรียนวิชาอะไร เรียนมากน้อยเพียงไร เวลาเรียนตั้งแต่กี่โมงถึงกี่โมง ไม่มีการวัดผลการศึกษา ไม่มีแผนการศึกษา รัฐไม่ได้เป็นผู้จัดการศึกษาโดยตรง มอบให้วัดเป็นผู้จัดตามกำลังความสามารถของแต่ละวัด พระสงฆ์ที่เป็นครูไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงิน เป็นไปในรูปแบบแรงงาน (ธเนศ ขำเกิด, 2567) มีเพียงเพศชายเท่านั้นที่ได้รับการศึกษาได้เรียนหนังสือ มีศาสตร์ความรู้ต่าง ๆ อันมีสาเหตุมาจากสมัยนั้นสถานศึกษาคือ วัด วัดเป็นทั้งศาสนสถานที่ประกอบศาสนกิจของชาวพุทธ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน อีกสิ่งหนึ่งคือเป็นสถานบันการศึกษาด้วย บุคคลที่พำสอนวิชาต่าง ๆ คือ พระสงฆ์ ซึ่งมีเพียงเพศชายเท่านั้นที่สามารถใกล้ชิดพระสงฆ์ได้ เนื้อหาวิชาที่พระสงฆ์ได้พำสอนนั้น ส่วนใหญ่เป็นวิชาที่พระสงฆ์สามารถสอนได้ ส่วนเพศหญิงนั้นไม่ได้เรียนอยู่ที่วัด แต่เพียงเรียนอยู่ที่บ้าน โดยมารดาจะเป็นผู้สอน วิชาบ้าน วิชาเรือน เช่น การปรุงอาหาร ทำความสะอาดบ้านเรือน เป็นต้น

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศโดยกำหนดจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญามีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544) อย่างไรก็ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและความไม่ชัดเจนของหลักสูตรหลายประการทั้งในส่วนของเอกสารหลักสูตรกระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติและผลการผลิตที่เกิดจากการใช้หลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นในการพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21 จึงเกิดการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีความเหมาะสมชัดเจนทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและกระบวนการนำไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิตโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ (หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน, 2551)

สาระประวัติศาสตร์ ถูกรวบรวมเข้าไว้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ถูกบัญญัติไว้ในหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยได้กำหนดเนื้อหาสาระสำคัญ คือ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก (ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

แบบฝึกทักษะเป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาทักษะในเรื่องที่เรียนรู้ให้มากขึ้น โดยอาศัยการฝึกฝน หรือปฏิบัติด้วยตนเองของผู้เรียน ลักษณะปัญหาในแบบฝึกทักษะจะเป็นปัญหาที่เสริมทักษะพื้นฐาน โดยกำหนดให้ผู้เรียนตอบเรียงลำดับจากง่ายไปยาก ปริมาณของปัญหาต้องเพียงพอที่สามารถตรวจสอบและพัฒนาทักษะ กระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เรียนไปแล้ว เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหา รวมทั้งในแบบฝึกทักษะจะทำให้ผู้เรียนสามารถตรวจสอบความเข้าใจบทเรียนด้วยตนเองได้ เพื่อให้เกิดทักษะ เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญในเนื้อหาที่ผู้เรียนได้เรียนไปในเรื่องนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ดวงมณี กันทะยอมน (2551) กล่าวว่า แบบฝึกทักษะเป็นเครื่องมือที่ใช้ฝึกทักษะ เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงและทำซ้ำ ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นการเสริมให้เกิดทักษะที่ถูกต้อง และเป็นส่วนที่เพิ่ม หรือเสริมจากบทเรียน ช่วยฝึกทักษะการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ได้ดีขึ้น

จากสภาพการณ์ดังกล่าว ผู้ทำวิจัย เป็นนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพรู ฅ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี ได้ปฏิบัติการสอนในรายวิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรีในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนขาดความรู้ทักษะความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี มีความกระตือรือร้นและมีความสนใจต่อการเรียนไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากนักเรียนในช่วงวัยนี้มักใช้โทรศัพท์ในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ขณะเวลาเรียน ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้นักเรียนขาดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน ไม่สามารถอธิบายหรือตอบคำถามที่เรียนให้ครูและเพื่อนได้อย่างถูกต้อง และไม่สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนกำหนดไว้ได้ ทั้งนี้ยังอาจส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียนด้วย

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะพัฒนาแบบฝึกทักษะ ร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ เพื่อให้ให้นักเรียนศึกษาและเรียนรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพของนักเรียน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และในเรื่องอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแบบฝึกทักษะ ร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนกับหลังเรียน ด้วยแบบฝึกทักษะ ร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร

การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ จำนวน 306 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ จำนวน 30 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น คือ แบบฝึกทักษะ ร่วมกับสื่อประสม

3.2 ตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

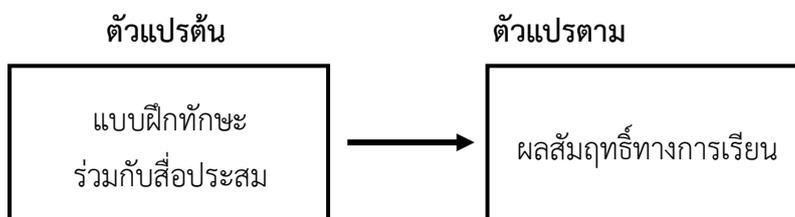
เนื้อหาที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเนื้อหาเรื่องพัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี วิชาประวัติศาสตร์ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

5. ระยะเวลาในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ทำการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 โดยใช้เวลาทำการทดลองเป็นเวลา 3 คาบ ๆ ละ 50 นาที เป็นเวลา 3 สัปดาห์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนาแบบกิจกรรมเสริมทักษะความรู้ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี วิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาแบบฝึกทักษะร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรีรายวิชา ประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญครั้งนี้ มีประเด็นการศึกษาตามลำดับดังนี้

1. ประชากร

การศึกษาครั้งนี้ ทำการศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 308คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ ทำการศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 30คน

3. แบบแผนในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้แบบแผนหนึ่งกลุ่มสอบก่อนและหลังการทดลอง (One group pretest - posttest desing) ดังนี้

O1 X O2

เมื่อ O1 แทน แบบทดสอบก่อนเรียน (pretest)

X แทน แบบฝึกทักษะ

O2 แทน แบบทดสอบหลังเรียน (posttest)

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

4.1 แผนจัดการเรียนรู้ จำนวน 3แผน

4.2 นวัตกรรม คือ แบบฝึกทักษะ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี

4.3 เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน แบบปรนัย 4ตัวเลือก จำนวน 15 ข้อ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6

5. การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

มีวิธีการสร้างและตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

5.1 แผนการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์เรื่อง การใช้ศักราชตามปฏิทินไทยและปฏิทินสากล ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6จำนวน 3แผนการเรียนรู้วิจัยมีขั้นตอนการสร้าง และการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ ดังนี้

5.1.1 ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และการจัดการเรียนการสอน

5.1.2 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คู่มือครูและหนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6

5.1.3 วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ที่คาดหวังและเนื้อหาจากคำอธิบายรายวิชา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6

5.1.4 กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

5.1.5 เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ให้สอดคล้องตามกิจกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ครอบคลุมเนื้อหา จำนวน 3 แผนการเรียนรู้ โดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และสาระการเรียนรู้เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี

5.1.6 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข

5.1.7 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ความสอดคล้อง และความเป็นไปได้ระหว่างผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้อ และการวัดผลประเมินผล โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ตรวจสอบให้คะแนนดังนี้โดยมีการให้เกณฑ์คะแนน ดังนี้

- ให้คะแนนเป็น +1 เมื่อแน่ใจว่า แผนการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัดตรงตามเนื้อหาสาระสำคัญ และเหมาะสมกับผู้เรียน

- ให้คะแนนเป็น 0 เมื่อไม่แน่ใจว่า แผนการจัดการเรียนรู้ ความสอดคล้องกับ มาตรฐานและตัวตรงตามเนื้อหาสาระสำคัญ และเหมาะสมกับผู้เรียน

- ให้คะแนนเป็น -1 เมื่อแน่ใจว่า แผนการจัดการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับ มาตรฐานและตัวตรงตามเนื้อหาสาระสำคัญ และเหมาะสมกับผู้เรียนแล้วนำคะแนนที่ได้มาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence : IOC) ระหว่างองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ จะต้องได้ค่าดัชนีความ สอดคล้องของทุกองค์ประกอบตั้งแต่ 0.6 ขึ้นไป

5.1.8 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้

5.1.9 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการทดลองไปปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมอีกครั้ง

5.1.10 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่แก้ไขปรับปรุงแล้วไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้

5.2 การสร้างแบบฝึกทักษะ

การสร้างและหาคุณภาพของแบบฝึกทักษะวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้

5.2.1 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และวิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี และศึกษาคู่มือครูรายวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ของสถาบันอักษรเจริญทัศน์ (อจท.) ศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้

รูปแบบและขั้นตอนการ สร้างแบบฝึกทักษะ วิชาประวัติศาสตร์เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรีชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6

5.2.2 สร้างแบบฝึกทักษะวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรีชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6จำนวน 1 ชุด ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรธนบุรี เรื่องที่ 2 การเมืองการปกครอง และเรื่องที่ 3 การเสื่อมของอาณาจักรธนบุรี

5.2.3 นำแบบฝึกทักษะในรายวิชาประวัติศาสตร์ที่สร้างเสร็จแล้วมาตรวจสอบคุณภาพ (Quality Evaluation) โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างแบบฝึกทักษะ โดยใช้แบบประเมินคุณภาพที่สร้างขึ้น และผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญแล้วว่าถูกต้อง และสามารถนำไปใช้ตรวจสอบคุณภาพได้จริง ซึ่งในการตรวจสอบประเมินคุณภาพในงานวิจัยนี้ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างแบบฝึกทักษะ จำนวน 1 ท่าน เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างแบบฝึกทักษะกับจุดประสงค์การเรียนรู้และนำผล การประเมินของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ดัชนีสอดคล้องโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบฝึกทักษะกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC : Index of Item-Objective Congruence) (ประภาพรณ เส็งวงศ์, 2551) กำหนดเกณฑ์การประเมินที่ใช้ได้เมื่อข้อสอบมีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 - 1.00

5.2.4 ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อใช้ในการทดลองต่อไป

5.3 การสร้างแบบทดสอบ

แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรีชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6การสร้างและหาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรีชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 แบบปรนัย 4ตัวเลือก จำนวน 15 ข้อ

5.3.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบทดสอบปรนัย ชนิด 4ตัวเลือก จำนวน 15 ข้อ โดยผู้วิจัยมีขั้นตอนในการสร้างและหาประสิทธิภาพ ดังนี้

(1) ศึกษาทฤษฎี วิธีสร้าง เทคนิคการเขียนข้อสอบแบบทดสอบชนิด เลือกตอบ คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

(2) วิเคราะห์สาระการเรียนรู้แกนกลางและตัวชี้วัด โดยพิจารณาจากความสำคัญของตัวชี้วัด ให้ครอบคลุมเนื้อหาเรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี

(3) สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้แบบการคิดวิเคราะห์วิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี แบบปรนัยชนิดเลือกตอบมี 4 ตัวเลือก จำนวน 15 ข้อ

(4) นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน (ใช้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่าง

ข้อคำถาม กับจุดประสงค์การเรียนรู้ (Index of item – Objective Congruence: IOC) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2543)

5.3.6 นำคะแนนมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของทุกองค์ประกอบตั้งแต่ 0.6 ขึ้นไป

5.3.7 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี ไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือกับนักเรียนที่เคยเรียนรายวิชานี้มาก่อน เพื่อหาคุณภาพของแบบทดสอบ

5.3.8 นำแบบทดสอบที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อใช้เป็นแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 2 สัปดาห์ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

6.1 ขั้นเตรียมการสอน

6.1.1 เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน วิชาประวัติศาสตร์ด้วยรูปแบบฝึกทักษะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี

6.1.2 เตรียมสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ สื่อการเรียนการสอน กิจกรรม เกมเรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี เพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้

6.2 ขั้นตอนการทดลอง

6.2.1 ทดสอบก่อนเรียน เป็นการทดสอบนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 ด้วยแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี จำนวน 15 ข้อ

6.2.2 ทำการสอนโดยดำเนินการตามแผนการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี ด้วยแบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6

6.3 ขั้นหลังการทดลอง

6.3.1 หลังจากการจัดการเรียนรู้สิ้นสุดลง ผู้วิจัยนำแบบวัดผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนด้วยแบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 ซึ่งเป็นชุดเดียวกับกับแบบทดสอบก่อนจัดการเรียนรู้มาทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้

6.3.2 นำข้อมูลที่ได้จากการทดลองมาทำการวิเคราะห์ โดยใช้วิธีการทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยต่อไป

6.3.3 ประเมินผลและสรุป

7. วิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาในครั้งนี้ใช้สถิติในการวิจัย ประกอบด้วย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

ผลการวิจัย

จากการวิจัยการพัฒนาแบบฝึกทักษะร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชา ประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1) ผลการประเมินคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย พบว่าการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นภาพรวมว่าเครื่องมือที่ใช้ในดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องในระดับมาก (ค่า IOC เท่ากับ 0.95) ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้

2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี ด้วยแบบฝึกทักษะ ร่วมกับสื่อประสม วิชาประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี ให้มีประสิทธิภาพ ปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนด้วยแบบฝึกทักษะ ร่วมกับสื่อประสมมีผลคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนคิดเป็นคะแนนเฉลี่ย 3.67 และมีผลคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนคิดเป็นคะแนนเฉลี่ย 9.57 เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการทำแบบทดสอบมาเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ สามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยแบบฝึกทักษะ ร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้จริง

3) ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ได้จากการทำการทดสอบกลุ่มประชากรก่อนเรียน และหลังเรียน เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี ด้วยแบบฝึกทักษะ ร่วมกับสื่อประสมมีคะแนนหลังเรียนเมื่อพิจารณาจากคะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ผลปรากฏว่านักเรียนมีผลวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยการพัฒนาแบบฝึกทักษะร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี รายวิชา ประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 มีประเด็นที่พบดังนี้

1. แบบฝึกทักษะ เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 ที่ผู้ศึกษาค้นคว้าสร้างขึ้นมีค่าดัชนีความสอดคล้องในระดับมาก (ค่า IOC เท่ากับ 0.95) เมื่อประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีความสอดคล้องมากสามารถนำไปใช้ได้หมายความว่าแบบฝึกทักษะดังกล่าวเหมาะสมที่จะนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้กับนักเรียนทั้งนี้เนื่องจากผู้ศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะ รูปแบบต่าง ๆ มาจัดกิจกรรมประกอบการสอนด้วย นอกจากนั้นยังได้ศึกษากิจกรรมการเรียนรู้จากเอกสาร งานวิจัยต่าง ๆ จากผู้มีประสบการณ์รวมถึงผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องได้ตรวจสอบความถูกต้องของแบบฝึกทักษะที่นำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น จึงทำให้ผลการเรียนรู้ของนักเรียนอยู่ในระดับที่ดีแบบฝึก

ทักษะจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตติชนิตหนึ่ง ผลจากการทดลองและผ่านการตรวจจากผู้เชี่ยวชาญ ทำให้แบบฝึกทักษะมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “เครื่องมือในการวิจัยเหล่านี้เมื่อนำไปใช้จะต้องมีคุณภาพ” (สมนึกภัททิยธนี, 2548) จากผลการหาคุณภาพความสอดคล้องของแบบฝึกทักษะ ย่อมแสดงถึงประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาแบบฝึกทักษะร่วมกับสื่อประสม เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 ทำให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนเกิดการเรียนรู้จริงเกิดทักษะกระบวนการ และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติได้จริง

2. ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียน มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 มีค่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.10 และผลการเปรียบเทียบคะแนนหลังเรียน มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 9.57 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 4.45 เมื่อนำผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี ด้วยแบบฝึกทักษะร่วมกับสื่อประสม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 มีค่า P คือ 52.22 ที่ได้จากการคำนวณ ซึ่งผลที่ได้เป็นการยอมรับสมมติฐาน แสดงว่าการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้ศักราชตามปฏิทินไทยและปฏิทินสากล มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากที่ผู้วิจัยได้วิจัยในชั้นเรียน การใช้แบบฝึกทักษะ ในรายวิชาประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยพบว่ามีข้อพิจารณาและมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการศึกษานี้ไปใช้

1.1 แบบฝึกทักษะวิชาประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการจัดการเรียนการสอนซึ่งส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ดังนั้นครูผู้สอนควรนำเอาแบบฝึกทักษะวิชาประวัติศาสตร์ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มากขึ้น

1.2 การดำเนินการควรทำตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในคำชี้แจง แต่ครูผู้สอนสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้

1.3 ครูควรกระตุ้นให้กำลังใจและเสริมแรงทางบวกให้นักเรียนกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมแบบฝึกทักษะวิชาประวัติศาสตร์

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาและพัฒนาแบบฝึกทักษะให้มีความเหมาะสมกับวิธีการจัดการเรียนการสอน และเนื้อหา เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดทักษะและกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 พัฒนาแบบฝึกทักษะให้มีความน่าสนใจเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาประวัติศาสตร์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี. (2563). *โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการอุบลราชธานี*.
<https://golink.icu/otUflmk>
- โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ อุบลราชธานี. (ม.ป.ป.). *โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการอุบลราชธานี*. <https://golink.icu/KPXkrCC>
- สมนึก ภัททิยธนี. (2548). *การวัดและประเมินผล*. ประสานการพิมพ์.
- สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2565). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดฯ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)*. <https://golink.icu/BUVFLwH>
- หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. (2551). กระทรวงศึกษาธิการ..